

öppet att särskildt, utan sammanhang med detta ärende, framkomma till stadsfullmäktige med förslag rörande en sådan framställning, och då blir frågan grundligare behandlad och kan föreligga för stadsfullmäktige till ett säkrare bedömande.

Angående
införlifning
med Stock-
holms stad af
Brännkyrka
socken m. m.

(Forts.)

Herr Dyrssen: Herr Lindhagen framhöll i början af debatten, att det här amendementets framställande skulle bero på, huruvida han hade tillräckligt mod eller icke längre fram på aftonen. Det tyckes sålunda vara ett ganska vågadt företag, och det kan hända, att vi andra icke äro beredda på det och icke samlat så mycket mod som herr Lindhagen. Vid sådant förhållande tror jag att vi icke böra gifva oss in därpå.

Herr Lindhagen: Ja, det sista är nog en riktig anmärkning, men jag vill dock hemställa till stadsfullmäktige att ha samma mod som jag. Frågan står nämligen i synnerligen nära samband med denna sak, och då stadsfullmäktiges beredningsutskott och delegerade ställt sig alldeles oberedda att kunna väsentligen tillmötesgå de önskingar, som landtegendomsnämnden och drätselnsämnden uttalat därom, att staden på något sätt skulle få i sin makt att tillgodogöra sig bidrag från tomtägarne för dessa utgifter, så ligger det nära till hands i ett sådant nödläge, kan jag säga, som detta, när man kastat sig in på denna stora fråga, att man går rakt fram på den andra vägen och hänvisar till att det kräfvdes en civillagstiftning. Det närvarande nödläget fordrar verkligen mod och det där därför jag hoppas att stadsfullmäktige dela min uppfattning.

Herr Herlitz: Herr ordförande! Jag vill endast hemställa, om icke denna lilla tvistefråga — ty liten är den väl — kunde lösas på det sättet, att stadsfullmäktige ville besluta att ett uttalande i det syfte, som herr Lindhagen föreslagit, finge inflyta i motiveringen t. ex. i den formen att stadsfullmäktige uttalade en förhoppning i den antydda riktningen. Det ena kan vara precis lika kraftigt som det andra.

Jag skall icke framställa något yrkande, utan hemställer till herr Lindhagen, huruvida han ville ändra sitt yrkande därhän.

Herr Lindhagen: Det skulle varit mig kärt, om herr Herlitz framställt ett yrkande, i hvilket fall jag fått instämma med

Angående
införlifning
med Stock-
holms stad af
Brännkyrka
socken m. m.

(Forts.)

honom. Då han emellertid riktade en vädjan till mig, skall jag upptaga hans tanke och nu framföra den såsom mitt yrkande med afstående från mitt förut framställda.

Herr Hernlund: Såsom jag för en stund sedan hade tillfälle att nämna, synes det mig, som om man borde i afseende på denna uppgörelse komma till enahanda resultat som i afseende på det i närmast föregående utlåtande behandlade ärendet. Därför torde emellertid krävas någon förändring af den kläm, som här föreligger, och jag skulle nu hemställa, om icke stadsfullmäktige ville godkänna, att här infördes dels en första punkt, så lydande: »att stadsfullmäktige måtte i princip godkänna det mellan Stockholms stads delegerade o. s. v.» — det vill säga med uteslutande af orden »under förbehåll om sådant godkännande den 24 maj 1910» —, dels en andra punkt af samma beskaffenhet som den, hvilken förekommer i föregående utlåtande såsom punkt 2. Klämman skulle sålunda komma att börja: »att stadsfullmäktige måtte i princip godkänna det mellan Stockholms stads delegerade» o. s. v. lika som nu, hvarefter skulle följa den andra punkten, såsom nämndes, i öfverensstämmelse med den, som förekommer i utlåtandet nr 157.

Herr Martin: För min del — och jag tror jag kan tala å beredningsutskottets vägnar — har jag icke något att erinra emot den af herr Hernlund föreslagna ändringen.

§ 8.

Angående
framställning
om understöd
åt öfver-
läraren
Setterlunds
änka Signe
Setterlund.

Herr Kinander: Jag hade väntat, att ordet här skulle begäras i främsta rummet af någon ledamot utaf folkskoleöfverstyrelsen. Såsom handlingarna utmärka, förhåller det sig nämligen så, att folkskoleöfverstyrelsen vid förberedande behandling af detta ärende med ganska stor majoritet, nämligen 13 röster mot 6, afgifvit det förslag till stadsfullmäktige, att änkefru Setterlund skulle erhålla ett årligt understöd af 300 kronor att utgå å öfverstyrelsens stat från och med den 1 februari 1910 så länge hon lefver ogift.

Då jag gått igenom dessa handlingar, har jag trott mig finna, att synnerligen goda skäl tala för denna folkskoleöfverstyrelsens hemställan. Emellertid har vid den fortsatta granskningen af

ärendet såväl drätselnämndens första afdelning som äfven beredningsutskottet kommit till ett motsatt resultat, hvilket föreligger i beredningsutskottets afstyrkande hemställan. Visserligen är det ingen rätt, som kränkes genom afslag å den gjorda ansökningen, men å andra sidan synas mig mycket ömmande omständigheter tala för bifall till den blygsamma framställning, som här är gjord.

Fru Setterlunds man, öfverlärare vid Hedvig Eleonora församlings stora folkskola vid Valhallavägen under tio års tid, hade i sådan egenskap en inkomst af 4,600 kronor jämte bostadsförmåner, som uppskattats vid pensionsberäkning till 800 kronor. Han erhöll år 1908 afsked med en pension af 3,127 kronor årligen och dog den 30 januari innevarande år. Hans änka, sökanden i förevarande ärende, är berättigad till pension från folkskollärarnas änke- och pupillkassa af 338 kronor årligen. Boupp-teckningen efter mannen Setterlund utvisar visserligen en behållning af 5,492 kronor 67 öre, hvaraf hälften tillfallit änkan, men denna behållning utgöres af andel i en ganska starkt skuldbelastad fastighet samt af lösegendom och kan sålunda icke lämna någon afkastning som kan bidraga till hennes uppehälle. Det är vidare upplyst af folkskoleöfverstyrelsen, att änkefru Setterlund icke kan från sina barn påräkna något nämnvärdt bidrag till sitt uppehälle. Saken föreligger alltså på det sättet, att en person, som på grund af mannens ställning och inkomster varit van att lefva ett ingalunda öfverflödigt men dock godt medelklassens lif, ser sig reducerad till en årlig inkomst på 338 kronor.

De skäl, som anförts för afslag, äro först och främst det vanliga, att man genom bifall till den föreliggande ansökningen skulle skapa ett prejudikat. Det prejudikatet tror jag nu icke är så farligt, om man begränsar saken till hvad den verkligen gäller, nämligen tilläggspension för änkan efter en öfverlärare, ty dessa äro som bekant icke så många. Vidare säger man, att frågan om ordnandet af pensioneringen för öfverlärarne och deras efterlevande är under utredning, och då skall man naturligtvis enligt gammal god svensk sed vänta, tills den utredningen är afslutad, när det en gång om ett obestämdt antal år kan bli. Under tiden får då sökanden sitta där med sina 338 kronor om året.

Nu har jag den uppfattningen, att det torde visa sig nödvändigt, att frågan om tilläggspension för öfverlärarne vid folkskolorna och måhända äfven för lärarna, blir genom stadsfullmäktiges mellankomst på det ena eller andra sättet ordnad. Det kan näm-

675
 Angående
 framställning
 om understöd
 åt öfver-
 läraren
 Setterlunds
 änka Signe
 Setterlund.
 (Forts.)

Angående
framställning
om understöd
åt öfver-
läraren
Setterlunds
änka Signe
Setterlund.
(Forts.)

ligen icke vara riktigt, synes det mig, att denna personals efterlevande skola vara inskränkta till den pension, som kårens egen änke- och pupillkassa kan med statsunderstöd bereda, utan då staden så väsentligt bidrager till männens, lärarnas, aflöning, bör också enligt min mening staden medverka till de efterlevandes pensionering.

Utgår jag nu från den synpunkten och sålunda tror, att ett ordnande af denna pensioneringsangelägenhet genom Stockholms stads försorg kommer till stånd, så lär dock i allt fall det beslut, som kommer att fattas, icke kunna återopas af sökanden. Äfven detta utgör för mig ett ytterligare skäl till de många andra ömmande omständigheter, som föreligga, då jag tillåter mig att framställa det yrkandet, att stadsfullmäktige med afslag å beredningsutskottets hemställan måtte bifalla folkskoleöfverstyrelsens i ärendet framställda förslag.

Herr Lagerholm: Herr ordförande! Säsom synes af de föreliggande handlingarne, har folkskoleöfverstyrelsens ekonominämnd afstyrkt den gjorda ansöknigen. Ekonominämnden inom öfverstyrelsen har till uppgift att pröfva frågorna under synpunkten af föreliggande författningar i ärendet och har dessutom att se till den ekonomiska innebörden af frågorna. Ekonominämnden kom, som sagdt, till det resultatet, att denna ansökan borde afslås.

Inom öfverstyrelsen gjorde sig sedan den meningen gällande hos pluraliteten, att förhållandena voro sådana, att man borde gå sökandens begäran till mötes.

Emellertid har första afdelningen, som har att uttala sig öfver dylika frågor, kommit till det resultatet, att här icke föreligga sådana ömmande omständigheter, att man borde skapa något särskildt undantagsfall. Jag tror att man gjorde klokt i att denna gång följa första afdelningen, ty ett beslut i motsatt riktning skulle, såsom här är framhållet, ha till följd liknande ansökningar från många håll. Staden har ju inga änkepensioner, utan änkepensioneringen är ordnad på annat sätt.

Jag ber således för min del, att på de skäl, som framlagts af första afdelningen, få yrka bifall till det afslagsyrkande, som beredningsutskottet framställt.

Herr Hernlund: Jag ber för min del att få ansluta mig till den uppfattning, at hvilken herr Kinandar gifvit uttryck. Jag

kan icke finna annat än att den af majoriteten i öfverstyrelsen anförda meningen förtjänar allt beaktande, och efter den belysning, som herr Kinander ytterligare gifvit åt saken, ber jag att såsom förutvarande ledamot af folkskoleöfverstyrelsen att få för min del tillstyrka bifall till ansökningen.

Angående
framställning
om understöd
åt öfver-
läraren
Setterlunds
änka Signe
Setterlund.

(Forts.)

Herr Dyrssen: Såsom af handlingarna framgår, har drätsel-nämnden känt det såsom en visserligen oangenäm, men ofrånkomlig plikt att afstyrka detta anslagskraf. Drätsel-nämnden har naturligtvis gjort det helt och hållet af principiella skäl. Det är synnerligen farligt att ändra bestående pensionsförhållanden för ett enskildt fall. Drätsel-nämnden har i sin skrifvelse framhållit, att staden städse vägrat att lämna tilläggsunderstöd åt änkor efter delägare i änke- och pupillkassan vid stadens verk. Staden har gjort synnerligen stora uppoffringar för att förbättra lärarepersonals, såväl lärarnes som lärariunornas och öfverlärarnes, löneförhållanden här i Stockholm. Att såsom herr Kinander söka göra gällande, att man, därför att man högst betydligt höjt männens inkomst, skulle vara förpliktad att i någon motsvarande proportion höja äfven änkepensionerna, torde icke vara riktigt. Det skulle också leda till högst betydande merutgifter för staden. Det skälet kan jag för min del åtminstone icke tillerkänna någon vägande betydelse.

Folkskoleöfverstyrelsen har framhållit såsom ett skäl för, att denna änkepension skulle höjas, att om icke så skedde, skulle det uppstå svårigheter att få öfverlärarebefattningarna tillsatta. Den farhågan torde vara alldeles obefogad, och drätsel-nämnden har i sin anförda skrifvelse också bemött detta, sägande, att det lönetilllägg, uppgående till 2,600 kronor, som öfverlärarna få sig tillerkändt i kraft af sina ämbeten som rektorer vid folkskolorna, torde i och för sig vara tillräckligt för att göra dess poster eftersträfvansvärda.

Drätsel-nämnden har också, såsom herrarna finna, dragit upp en parallell mellan öfverlärarna och rektorerna vid våra allmänna läroverk. Förordnandet såsom rektor och den därmed förenade löneförhöjningen innebär icke någon som helst rättighet för efterlevande änka att få sin pension från vederbörande änke- och pupillkassa i motsvarande grad höjd. Däremot inverkar detta förhållande på rektors egen pension och medför under vissa villkor en förhöjning af densamma. Precis motsvarande förhållande äger rum, hvad

Angående framställning om understöd åt öfverläraren Setterlunds änka Signe Setterlund.
(Forts.)

angår öfverlärarna. Denna parallell liksom de principiella skäl, som jag anført, synas mig tala för beredningsutskottets afstyrkande af nu förevarande framställning.

Herr Boije af Gennäs: Jag skall be att få säga ett par ord närmast med anledning af ledamotens af första afdelningen yttrande och därvid först fästa mig vid hvad han sist berörde, nämligen den sammanställning, som afdelningen gjort mellan öfverlärarna vid folkskolorna och rektorerna vid de allmänna läroverken samt pensioner åt deras änkor och barn.

Första afdelningen har yttrat, att rektorsförordnande icke berättigar innehafvaren till höjning af delägarebelopp i eller pension för änka och barn från lärarnes vid elementarläroverken änke- och pupillkassa, men att rektor och öfverlärare båda två kunna få högre pension, om de tjänstgjort såsom sådana i viss längre tid, 15 år. Det är dock en mycket väsentlig skillnad mellan rektorerna vid de allmänna läroverken och öfverlärarne i afseende på deras löneförhållanden. Saken är nämligen den, att en adjunkt i högsta lönegraden, som är rektor, eller en lektor i högsta lönegraden, som är rektor, icke af statsmedel ha ett öres arfvode för rektorskapet. Vederbörande uppbär sin adjunktlön eller lektorslön i högsta lönegraden, och dessutom har han en viss inkomst, därigenom att staden är skyldig att hålla honom med bostad eller lämna honom hyresersättning. Med afseende å öfverlärarne råder däremot det förhållande, att de vid högsta lönegrad utöfver sin lön som folkskollärare dessutom ha ett särskildt tillägg såsom öfverlärare.

Vidare förhåller det sig så, att för hvarje lärare vid statens läroverk utgår änkepension i bestämd procent af lärarelönen i högsta lönegraden, sådan den var före den sista löne regleringen. Ty änke- och pupillpensioneringen är ännu icke reglerad. Den saken har varit föremål för behandling i flera år, men frågan är icke löst.

Det är således, som jag sade, en ganska bestämd skillnad mellan rektorer och öfverlärare vid folkskolorna i berörda afseende. Första afdelningens jämförelse träffar alltså icke.

Herr Dyrssen påpekade vidare, hvad för resten första afdelningen sagt, att änkor efter delägare i änke- och pupillkassan vid stadens verk förvägrats tilläggsunderstöd af staden. Det är santt och riktigt. Men om man ser efter, huru pension åstadkommes för stadens tjänstemän, som äro delägare i änke- och pupillkassan, så finner man, att fondens inkomster bestå dels af delägarnes af-

gifter och dels af bidrag från staden efter viss beräkningsgrund i visst förhållande till tjänstemännens inkomster. Nu är det så, som öfverstyrelsen också påpekat, att öfverlärarne vid folkskolorna ha ett betydligt högre arfvode än folkskollärarne öfver hufvud taget, om man räknar ihop deras arfvode af statsmedel och af Stockholms stad lämnadt bidrag. Men det är ett arfvode för förordnande på vissa år. Det kan således icke tänkas, att det för detta arfvode skulle kunna komma in i stadens tjänstemäns änke- och pupillkassa mot erläggande af vederbörliga afgifter och retroaktivafgifter. Men det synes dock, såsom herr Kinander påpekade, billigt, att deras änkor få en något bättre ställning i betraktande af de viktiga och ansvarsfulla befattningar desse män innehaft och för hvilkas skull de fått en högre aflöning.

Såsom jag nämnde, hör till änke- och pupillkassans inkomster äfven bidrag af staden. Det synes mig då icke vara obilligt, att för sådana tjänstemän, som på grund af endast tillfälligt förordnande icke kunna komma in såsom delägare i änke- och pupillkassan, staden lämnar åt deras änkor och barn ett understöd, som står i visst förhållande till det bidrag, som staden lämnar åt änke- och pupillkassan för de tjänstemän, som tillhöra denna kassa. Detta skulle således gälla för änkor och barn efter öfverlärare.

Nu kan jag icke räkna ut, om det här föreslagna understödet står i proportionellt förhållande till hvad som i sådant fall skulle komma i fråga. Men understödet synes mig vara lämpligt med afseende å storleken och icke alls för stort. Jag vill därför be att få instämma i herr Kinanders yrkande, d. v. s. vidhålla den mening, jag uttalat i folkskeöfverstyrelsen, nämligen att ifrågasvarande understöd bör beviljas sökanden.

Herr Lund: Då jag vid detta ärendes föredragning inom öfverstyrelsen intog en ganska deciderad ställning och på den grund måste reservera mig mot öfverstyrelsens beslut, anser jag mig nu skyldig att söka försvara denna min ståndpunkt.

Jag förstår mycket väl, såsom jag redan på första stadiet af denna frågas behandling inom öfverstyrelsen framhöll, att det kan finnas särskilda personliga skäl, som tala för bifall till den framställning, som herr Kinander gjort sig till tolk för. Men jag anser, att huru mycket personliga sympatier man än kan ha för en sak, får man icke af dessa skäl vika ifrån det som är viktigast, nämligen den principiella ståndpunkt, som måste vara vägledande för

675
 Angående
 framställning
 om understöd
 åt öfver-
 läraren
 Setterlunds
 änka Signe
 Setterland.
 (Forts.)

Angående
framställning
om understöd
åt öfver-
läraren
Setterlunds
änka Signe
Setterlund.
(Forts.)

stadsfullmäktige vid behandling af dylika frågor. Känslökäl spela tyvärr allt för mycket in i sådana saker som denna, och det är olyckligt, därför att vi aldrig kunna skipa full rättvisa utan att verkligen hålla oss till de sakliga skäl, som föreligga. Jag tycker för min del, att här icke förefinnas några reala skäl, som kunna föranleda stadsfullmäktige att afvika från den regeln att icke bevilja pension annat än i de särskilda fall, hvarom finnes stadgadt.

Man har sagt, att här skulle finnas särskildt ömmande omständigheter. Jag får säga, att det tror jag icke är fallet. Handlingarna utvisa, att det i Setterlunds bo fanns en ganska afsevärd behållning, och dessutom — och det är det viktigaste vid denna fråga — är ett af de efterlevande barnen ordinarie lärarinna vid Stockholms stads folkskolor. Det borde dock vara ett sådant barns plikt, som har kommit i denna ekonomiska ställning, att sörja för sin mor. Det torde för de flesta vara bekant, att det finnes många sådana fall, då en lärarinna har en dylik försörjningsplikt och uppfyller den på ett mycket hedersamt sätt. När det inom stadsfullmäktige var fråga om att reglera folkskolläraryrkeslöner, framhölls det såsom ett särskildt motiv, hvarför man kunde vara med om en höjning af lärarinnornas löner, att de ofta hade försörjningsplikt gent emot sina gamla föräldrar, eller minderåriga syskon eller andra. När det gäller, såsom här är fallet, en så enkel sak, som att en ordinarie lärarinna skall hjälpa till att försörja sin åldriga moder, synes det mig icke finnas något speciellt skäl att åberopa ömmande omständigheter.

Om man nu skulle bevilja hvad här är föreslaget, vet jag icke, huru man sedan skulle kunna säga nej, hvarje gång en ordinarie lärare vid stadens folkskolor dör och änkan kommer in med en framställning att få tilläggspension utöfver den pension, hon äger uppbära från det allmänna verk, där han i lifstiden tjänstgjorde. Ty i regeln är det så, att de vanliga lärarnes ekonomiska ställning är något sämre än öfverlärares. Och skulle vi nu bevilja tilläggspension till änkan efter en öfverlärare, så finge vi väl äfven bevilja sådan åt öfriga lärares änkor.

Hvad herr Kinander och senast herr Boije här har vidrört, är nog att tänka på, men icke nu i dag. Ty om öfver hufvud taget någon tilläggspension bör komma ifråga för öfverlärares änkor, måste först den saken utredas, huru mycket staden och huru mycket de själfva skola därtill bidraga. Det veta vi icke i denna

stund, och vi böra icke föregripa denna utredning genom att här på måfå fixera ett visst belopp.

Jag vill slutligen erinra därom, att det här förekommit pensionsfrågor under liknande omständigheter förut, då det ifrågasatts pension till änkor efter särskildt framstående personer inom samhället. Så var det för någon tid sedan fråga om pension till stads-trädgårdsmästare Medins änka. Men huru kraftiga skäl, som än då anfördes för den saken, lyckades det icke att genomdrifva den, och detta med rätta. Jag anser därför, att inga skäl nu föreligga för, ja, att det rent af är farligt att bifalla den framställning, som herr Kinander gjort. Af fruktan för de konsekvenser, som ett bifall till densamma skulle kunna föra med sig, skall jag på det enträgnaste anhålla, att stadsfullmäktige måtte afslå framställningen och biträda beredningsutskottets förslag.

Angående
framställning
om understöd
åt öfver-
läraren
Setterlunds
änka Signe
Setterlund.
(Forts.)

Herr Kinander: Det är ledsamt, att jag skall behöfva ytterligare upptaga herrarnas tid.

Jag begärde ordet med anledning af herr Dyrssens anförande. Det var icke min mening i mitt första yttrande att säga, att staden skulle bekosta någon pensionering af änkor och barn efter öfverlärarne vid folkskolorna, utan jag tror, att mina ord föllo så, att staden hade skyldighet att medverka till ordnandet af denna pensionsfråga. Och jag tänkte mig denna medverkan under samma form som stadens medverkan till pensionering af efterlevande efter öfriga kommunala tjänstemän, nämligen så, att staden bereder tjänstemännen tillfälle att komma in i den kommunala änke- och pupillkassan. Det är vidare så, att tjänstemännen själfva få i hufvudsak bekosta sina änkors och barns pensionering. Vid intagande af de senaste grupperna af delägare har staden inskränkt sig till att lämna ett bidrag för att de dåvarande tjänsteinnehafvarne skulle erhålla en lindring med afseende å de retroaktiva pensionsavgifter, som reglementet föreskrifver, så att dessa icke skulle blifva allt för betungande. Det är i den formen, som jag tänkt mig denna tilläggspensionering af folkskollärare. Men äfven om en sådan pensionering under en dylik form kommer till stånd, blir förhållandet, såsom nyss nämndes, att för sökanden i detta ärende icke finnes någon möjlighet att komma i åtnjutande däraf annat än genom ett särskildt stadsfullmäktiges beslut. Sådana beslut om pensionering af efterlevande änkor till kommunala tjänstemän, som icke haft möjlighet att komma in i den kommunala änke- och

Angående
framställning
om understöd
åt öfver-
läraren
Setterlunds
änka Signe
Setterlund.
(Forts.)

pupillkassan, finnes det en hel del under de gångna åren. Stadsfullmäktige ha behjärtat de ömmande omständigheterna och lämnat bidrag.

Det har redan anförts af en talare från första afdelningen, att staden vägrat lämna tilläggsunderstöd till delägare i änke- och pupillkassan vid stadens verk. Detta är helt naturligt, ty därvidlag har staden en gång för alla bestämt grunderna för pensionering af dessa. Och att man, sedan man har ordnat pensioneringen af en viss grupp af änkor och barn, icke kan lämna något tilläggsunderstöd, synes mig vara alldeles uppenbart. Det skälet väger för mig icke så synnerligen tungt. Detta var ju, inom parentes sagdt, äfven förhållandet med afseende å det föreslagna tilläggsunderstödet åt stadsträdgårdsmästare Medins änka, en sak, för hvilken jag för min del gärna röstade och ropade ja, så godt jag kunde.

Med anledning af den sista ärade talarens anförande vill jag säga ännu ett ord. Han har visat på barnens försörjningsplikt, och han har uttalat såsom sin mening, att stadsfullmäktige tagit den synpunkten i särskildt beaktande, när aflöningen höjdes för folkskollärarinnorna. Jag har icke den uppfattningen. Jag tror, att den förhöjningen var en gärd åt den alltmera gällande regeln, att när kvinnans arbete blifvit likställt med mannens, bör också betalningen därför utgå enligt samma grunder. Att en kvinna icke får undandraga sig försörjningsplikt, är gifvet, och jag är öfvertygad om, att vederbörande i detta fall skall villigt göra hvad som kan göras i det afseendet. Men å andra sidan vill jag uttala såsom min mening, i motsats till den siste ärade talaren, att jag icke anser lönerna till folkskollärarinnorna så pass högt tilltagna, att man har rätt att af dem fordra någon försörjningsplikt beträffande deras föräldrar i större utsträckning eller att anföra denna omständighet såsom ett af hufvudskälen för afvisande af förevarande framställning om understöd.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Dyrssen: Herr ordförande! Herr Kinander framhöll, att för den händelse staden i en eller annan form skulle lämna understöd åt folkskollärarnas änkor, så skulle denna änka ändock icke komma i åtnjutande däraf, utan borde då åt henne på detta sätt beredas en ersättning för hvad hon därigenom skulle förlora. Ja, men detta är ju alldeles att föregripa den utredning,

som bör verkställas, och det beslut, som stadsfullmäktige i detta fall kunna komma att fatta. När ett sådant förslag kommer fram och beslut om det är fattadt, ja, då kan en sådan här framställning från denna änka ånyo göras. Men att nu fatta ett beslut i frågan med fäst afseende på möjligheten af ett blifvande bidrag från stadens sida, tycker jag icke, att vi kunna vara med om. Stadsfullmäktige skulle, synes mig, handla ganska inkonsekvent, om de i afton beviljade denna pension efter att vid ett föregående sammanträde ha förnekat änkefru Medin dylikt understöd. Hon var dock änka efter en man, som gjort staden alldeles särskilda tjänster, och hon hade också fyra barn.

Jag vidhåller mitt yrkande.

§ 9.

Herr G. F. Östberg: Då denna fråga förekom i beredningsutskottet den 16 innevarande juni, kunde det icke annat än väcka den största uppmärksamhet, att här begärdes ett anslag på 815,000 kronor endast för planerande af ett område, där en utvidgning af gasverket skulle äga rum. Det var fråga om att lägga en tryckbank vid sjön utanför nuvarande gasverkets område, och denna tryckbank skulle komma att draga en kostnad af 450,000 kronor. Man måste då göra sig den frågan, huruvida det icke kunde finnas ute vid Värtan någon annan staden tillhörig tomt, som skulle kunna användas och där icke så oerhörda kostnader för platsens iordningställande skulle erfordras. Men därom fanns i de handlingar, som inkommo, icke någon upplysning eller utredning. Men icke blott detta. På den plats, som nu skulle ordnas, var det meningen att uppföra ett nytt gasverk, som skulle draga en kostnad af ett tiotal miljoner kronor. Man borde då kunna ha väntat att få någon allmän plan öfver det stora arbete, som sålunda var påtänkt. Det är visserligen sannt, att det förut har förekommit flera uttalanden angående gasverkets utvidgning, men vi veta mycket väl, att då det är fråga om industriella anläggningar, går tiden fort, och man behöfver nog revidera de uppgjorda planerna och beräkningarna. Man hade därför haft anledning att vänta, att då det nu var fråga om att taga ett så viktigt steg som att bestämma platsen för ett nytt gasverk, man också skulle hafva underställt stadsfullmäktige någon allmän plan öfver en sådan anläggning, och det hade icke varit annat än önskvärdt, att man äfven i detta afseende fått något

Angående
framställning
om understöd
åt öfver-
läraren
Setterlunds
änka Signe
Setterlund.

(Forts.)

Angående
anslag till
planerings-
och fyllnads-
arbeten å
gasverkets
område vid
Värtan m. m

Angående
anslag till
planerings-
och fyllnads-
arbeten å
gasverkets
område vid
Värtan m. m.
(Forts.)

uttalande från andra sakkunnige än verkets egna tjänstemän. Det var därför ganska naturligt, att jag vid ärendets behandling i beredningsutskottet ansåg, att man borde återremittera frågan till gasverksstyrelsen för att få ytterligare upplysning. Men tillika har gjorts uttalanden om, att den beräknade kostnaden syntes vara väl hög, och det har förmodats, att gasverksstyrelsen här begärde af stadsfullmäktige ett större anslag, än som dessa planerings- och fyllningsarbeten i själfva verket nödvändigt kräfde. Detta var också en orsak, som bidrog till min önskan, att man skulle söka erhålla en ytterligare utredning. Och ärendet hade så sent kommit in till beredningsutskottet, att man icke där hade någon möjlighet att medhinna någon granskning af siffrorna.

Sedan dess har jag emellertid varit i tillfälle att taga platsen i betraktande, och det har inkommit en promemoria i ärendet, hvilken herrarna också fått till sig utdelad. Och jag har ytterligare fått taga kännedom om en skriven promemoria i ämnet. Det förekommer i dessa papper åtskilliga upplysningar utöfver dem, som först lämnats, och jag är för min del ganska benägen att tro, att de utredningar, som man inom gasverket har gjort, fastän de icke blifvit i handlingarna här meddelade, kunna gifva vid handen att de uppgjorda planerna äro de riktigaste och lämpligaste. Jag har därför mycket tvekat, huruvida jag här skulle göra ett yrkande. Men då jag hört, att man äfven från annat håll hyst samma tvekan som jag, skall jag dock göra det.

Jag tror icke, att man riskerar något vidare genom ett uppskof af detta ärende till ett sammanträde på hösten. Ty dessa arbeten med sprängning och utläggning af ifrågavarande tryckbank torde kunna ske under hösten och äfven under vintern utan någon olägenhet. Och att det icke är så synnerligen brådskande med denna sak, det tror jag mig kunna sluta också däraf, att gasverksstyrelsen icke har kommit in med sin skrivelse i ämnet förrän den 27 sistlidne maj, d. v. s. så sent, att ärendet icke skulle ha kunnat förekomma å stadsfullmäktiges sista ordinarie sammanträde på våren. Jag kan därför icke tro, att det är så angeläget med saken, ty i annat fall hade säkerligen denna framställning kommit fram mycket tidigare.

På dessa skäl skall jag anhålla, herr ordförande, att få yrka på ärendets återremitterande.

Herr Rabe: Inom beredningsutskottet har jag tillhört de ledamöter, som yrkat bifall till gasverksstyrelsens hemställan, och jag skall be att i korthet få redogöra för de skäl, som därvid varit för mig bestämmande.

Hufvudpunkten i denna frågas afgörande och hvarpå allt beror, synes mig vara den, huruvida man kan antaga, att en utvidgning af gasverket är erforderlig för att möta förbrukningens kraf. En sådan utvidgning af gasverket anser jag mig för min del vara alldeles nödvändig, därför att jag tror, att det icke lider något tvifvel, att Stockholms stads invånare äfven i sitt nuvarande antal komma att inom några få år förbruka en betydligt större mängd gas, än hittills varit fallet. Stockholm står ju i detta fall efter en hel del städer på kontinenten. Men vi kunna vara öfvertygade om, att det steg bakom, hvori Stockholm nu står, kommer att i framtiden blifva inhämtadt. Man kan vara så mycket säkrare öfvertygad därom som gasverkets utställning under innevarande år helt säkert gjort en ganska verksam propaganda för gasens användande.

Jag tror för öfrigt, att om man har klart för sig att en utvidgning måste komma att ske det är, utan öfverdrift sagdt, ekonomiskt nödvändigt att göra den på den nu föreslagna platsen. En hvar af stadsfullmäktige har säkerligen erfarenhet därom, huru dyrt anskaffande och anordnande af tomter för industriella ändamål ställer sig. Här ha stadsfullmäktige en tomt, som vi förvärfvat för ett ytterst billigt pris. Vid förvärfvandet af denna tomt och verkets anläggande ingick det i stadsfullmäktiges afsikt, att gasverket skulle på denna plats utvidgas. Det ingick så starkt i planen, att gasverket redan nu är utbyggdt till sådan storlek, att anläggningen i dess helhet icke kan med full fördel utnyttjas, för såvidt icke en ytterligare utvidgning för gastillverkning där äger rum.

Nu har man sagt, att det icke är utredt, huruvida man icke skulle kunna finna någon annan byggnadsplats för gasverkets utvidgning, än den af gasverksstyrelsen föreslagna. Man har då särskildt fäst sig vid det område, staden äger väster om gasverkets nuvarande område. Jag tillåter mig dock fästa uppmärksamheten på, att detta område västerut är i hög grad bergigt och att en gasverksanläggning där uppe skulle medföra en högst betydlig kostnad, en sprängningskostnad, som säkerligen skulle vida öfverstiga den nu ifrågasatta planeringskostnaden för den del af gasverkstomten, som vetter neråt Värtan. Det är också säkert, att

675
 Angående
 anslag till
 planerings-
 och fyllnads-
 arbeten å
 gasverkets
 område vid
 Värtan m. m.
 (Forts.)

Angående
anslag till
planerings-
och fyllnads-
arbeten å
gasverkets
område vid
Värtan m. m.
(Forts.)

driften skulle ställa sig högst betydligt dyrare vid en utvidgning åt väster än vid en utvidgning på det nu föreslagna området. Det är alldeles klart, att alla redan befintliga inrättningar för kollokning och öfriga transporter icke med fördel skulle kunna begagnas för ett gasverk, lagdt på höjden åt väster. Jag finner därför, att en utvidgning af gasverket icke kan tänkas ske annat än på den nuvarande platsen, och jag hyser inga betänkligheter i det hänseendet att med denna utvidgning af gasverket icke skulle kunna lämnas tillräckligt med gas — åtminstone ej till rimligt pris — äfven åt aflägset belägna delar af staden. Redan nu har gasverket pumpverk i olika stadsdelar, hvarigenom gasen föres ganska långa sträckor, och dessa sträckor uppgå på långt när icke till den längd, på hvilken i andra städer gas utpumpas. Det finns städer i utlandet, där den utpumpas på ända till 25—30 kilometers afstånd.

Med anledning af hvad jag nu anfört, skall jag tillåta mig att yrka bifall till beredningsutskottets hemställan.

Herr Fränckel: Äfven i afseende å denna fråga måste jag upplysa om att beredningsutskottet ställt sig mycket eftertänksamt, huruvida den borde framläggas vid, såsom det heter, detta sena sammanträde. För utskottet blef det emellertid klart, att ett uppskof med denna fråga skulle medföra förlust och kostnader. För alla dem, som tagit del af gasverksstyrelsens skrivelse och sett på platsen, där det är fråga om att göra utvidgningen, måste det vara klart, såsom den siste ärade talaren framhöll, att utvidgningen af gasverket bör ske just där och att man, såvidt man af siffror kan finna, redan står inför denna nödvändighet år 1913, då maximikvantiteten af konsumtion är uppnådd. Det kan låta mycket besynnerligt, då man hör att konsumtionen af elektricitet tager sådan fart, att det oaktadt konsumtionen af gas ökas till denna grad. Direktören vid gasverket har likväl visat, att också konsumtionen af gas stiger så betydligt, att äfven utan att tänka på utvidgning af Stockholms stad man redan år 1913 står vid gränsen.

Hufvudsaken är emellertid, att man icke torde behöfva fundera på, huruvida gasverket behöfver utvidgas, utan blott på tiden när det skall utvidgas och lämpligaste platsen för en tillbyggnad. Med afseende å tiden, då utvidgningen bör påbörjas, ber jag på grund af min erfarenhet, som jag förvärfvade, när jag hade äran

att sitta såsom ledamot i gasverksstyrelsen, då rörelsen ännu drefs af ett bolag, att få säga, att det visar sig, att det straffar sig på högst betänkligt sätt, ifall man låter det komma till en punkt, då konsumtionen vuxit så, att tillverkning af gas icke kan ske normalt utan måste forceras. Tillverkningskostnaderna växa då så enormt, att behållningen minskas högst betydligt, ifall man icke har gasverk och gasklockor färdiga vid den tid, då gaskonsumtionen stiger. Således spelar tiden in; och det är då klokt, att man tillser att redan i sommar få göra dessa planerings- och sprängningsarbeten.

Såsom herrarna finna af betänkandet, har beredningsutskottet alldeles undanskjutit frågan om hur mycket gasverket skall utvidgas, emedan man icke ansett det vara tid att ingå i granskning däraf. Man har endast frågat: bör denna utvidgning ske så, att den sammanhänger med det gamla gasverket, och hvilka arbeten böra utföras oberoende af huru stor utvidgning kommer att ske? Då är det klart, att när staden upplät åt gasverksstyrelsen den areal, som styrelsen nu disponerar, så var det stadens mening, att denna mark skulle fullständigt utnyttjas. Ser man på den marken, finner man att det är en stor areal, som kan utnyttjas redan nu i det skick, i hvilket anläggningen för närvarande befinner sig, men den kan icke utnyttjas för den plan, som är behöflig för utvidgningen, utan att man på samma gång fyller ut i Husarviken och gör de bergsprängningar, som där äro ifrågasatta. Det är häraf tydligt, att ju förr dessa terrasseringsarbeten utföras, dess förr kan man börja och planlägga det egentliga arbetet med utvidgning af gasverket.

Här har visserligen sagts, att man skulle söka upp en annan plats för gasverket. Det är likväl en mycket stor affär, och det betyder icke blott att bygga ett gasverk, utan äfven att ordna för transporter dit af kol och att göra dessa transporter så billigt, att man icke fördyrar gasen. Detta är fallet vid Värtan; där finns redan en kaj, vid hvilken kolen lossas, och där finnas stora lossningsapparater. Den där befintliga kajen är byggd så, att den inom sig innefattar det nu ifrågasatta området. Det förefaller mig, som om det vore i högsta grad olämpligt att icke tillgodogöra sig allt detta, och är det stadsfullmäktiges mening att uppsöka en annan plats för det nya gasverket, så låt oss då börja att söka genast, ty ytterligare två år gå åt i så fall, innan lämplig sådan kan beslutas. Om man däremot kunde börja dessa sprängnings- och terrasseringsarbeten i tid, d. v. s. begagna

Angående
anslag till
planerings-
och fyllnads-
arbeten å
gasverkets
område vid
Värtan m. m.

(Forts.)

675

Angående
anslag till
planerings-
och fyllnads-
arbeten å
gasverkets
område vid
Värtan m. m.
(Forts.)

innevarande sommar, har man troligen vunnit ett år för de nya anläggningarna — och att dessa anläggningar måste komma, tror jag är bevisadt.

Nu har föreliggande förslag en annan tillfällig förmån, som vederbörande vid gasverket påvisat. Här har nämligen nyss beslutats anläggandet af den nya stora klockan, och där användas 70—75 man för sprängnings- och andra arbeten. Dessa arbeten äro snart afslutade. Om de nya sprängningsarbetena nu skulle få börja, kunde samma arbetsstyrka där användas. Om icke så blir förhållandet, kommer denna arbetsstyrka att afskedas, och det vore ju skada, då denna arbetsstyrka är van vid hithörande arbeten, under det att man eljest får skaffa nya och vid arbetet ovana.

Den enda fråga, som skulle återstå och på hvilken man möjligen skulle vilja hafva svar, är denna: är den mark dyr eller billig, som vi för att på detta sätt nyttiggöra skola offra 450,000 kronor på? Då hafva vederbörande visat, att med begagnande af den mark, som redan finnes, och inberäknadt utrymme för de nybyggnader, som skola komma till utförande, och de upplag, som där komma i fråga, så kommer detta område att stå oss i 15 kronor kvadratmetern för den färdiga anläggningen. Tro stadsfullmäktige, att ni på annan plats, där nya kollossningsapparater etc. dessutom skulle behövas, kunde skaffa staden erforderligt område för det priset? När därtill kommer, att hela anordningen för gasverket, sådan den nu är på planen, kan blifva satt i ett system, så att spåranordningar och transportanordningar för kol och de öfriga erforderliga behofven för gasverket blifva på bästa sätt tillgodosedda, hvarigenom sålunda utbytet blir så mycket större, är det hvarken skäl i att uppskjuta frågan eller att förlägga de nya byggnaderna på annat håll. Jag ber för öfrigt att få fästa uppmärksamheten på, att man här står inför en så stor affär, att det icke går an att taga några små plottertag, utan att man bör betänka, att man här har en bruttobehållning af c:a 2¹/₂ miljoner kronor om året, och att det då gäller tillgodoseendet af vidlyftiga anläggningar såväl för att behålla dem å nivå med konsumtionen som för att förkofra dem i öfverensstämmelse med tidens kraf. Jag tror verkligen, att stadsfullmäktige göra klokt i att utan något uppskof — låt vara att framställningen kommit fram sent — bevilja de 150,000 kronorna för innevarande år och i öfrigt bifalla anslagsäskandet, sådant gasverksstyrelsen här framlagt det.

Jag yrkar, herr ordförande, på nu anförda skäl bifall till utskottets hemställan.

Herr Welin: Den förste ärade talaren framhöll bland annat, att vid utskottets behandling af denna fråga den meningen gjord sig gällande, att beräkningarna rörande ifrågavarande planering föreföllo i åtskilligt vara väl höga. Det torde nog hafva varit från mitt håll, som dessa betänkligheter egentligen framkommit, och utan att vilja göra mig skyldig till några slags öfverord ber jag att få säga, att i denna fråga gasverksstyrelsen säkerligen har så väl garderat sig, att det blir en synnerligen stor marginal på den s. k. säkra sidan. Jag har haft tillfälle att undersöka denna fråga tillsammans med sakkunniga ingenjörer, och de hafva gifvit mig rätt i min tveksamhet i detta afseende. Jag vill icke ingå i särskilda detaljer, ty det kan icke vara af någon egentlig betydelse, då jag icke själf kan svara för alla siffror. Emellertid anser jag mig böra framhålla önskvärdheten af att om detta anslag beviljas, gasverksstyrelsen låter sig synnerligen angeläget vara att förfara med *all* den sparsamhet, som är behöflig, och jag tillåter mig därvidlag tala å Stockholms stads skattskyldiga invånares vägnar. Det kan icke förnekas, att det icke alltid har byggts så billigt, som borde hafva skett. Det är icke bara i detta fall, utan i många fall, man har byggt alldeles för dyrdart, alldeles för spatiöst.

Jag vill också tillägga en annan synpunkt, och det är, att dessa planeringsarbeten sannolikt skulle kunna göras icke så litet billigare, om samarbete ägde rum med hamnstyrelsen. Det är så vid behandlingen af liknande ärenden, att den ena afdelningschefen vill icke börja samarbete, icke den andra heller, och så stå de emot hvarandra — och så blir det dyrt till nackdel för Stockholms stads skattdragare.

Emellertid kan jag icke neka till att både från herr Rabe och från herr Fränckel framförts tungt vägande skäl för att det nu ifrågasatta arbetet påbörjas redan i sommar. Det synes mig under sådana förhållanden litet egendomligt, att gasverksstyrelsen icke kommit in med sin framställning förr än den 27 maj. Det är icke gasverksstyrelsens förtjänst, att ett sammanträde hålles på denna sena tid på sommaren — en sak, hvaröfver herr Hernlund enligt min mening med fullt fog klagat. Då jag emellertid icke kan taga på mitt samvete att formligen sätta mig emot be-

675

Angående
anslag till
planerings-
och fyllnads-
arbeten å
gasverkets
område vid
Värtan m. m.
(Forts.)

Angående
anslag till
planerings-
och fyllnads-
arbeten å
gasverkets
område vid
Värtan m. m.
(Forts.)

viljandet af ifrågavarande anslag — ehuru jag, som sagdt, för min del är öfvertygad om att man härvidlag tagit till för hög säkerhetsmariginal — tillåter jag mig rikta en ingående och trängande appell till ordföranden i styrelsen öfver stadens gas- och elektricitetsverk, som tillika är vice ordförande i stadsfullmäktige, att äfven i detta hänseende tillämpa de sparsamhetsprinciper, hvilka han så värtaligt framhållit vid åtskilliga tillfällen i stadsfullmäktige, och att alltså vid dessa planeringsarbeten liksom vid arbetena å den föreslagna anläggningen i öfrigt, för hvilken kostnaderna torde komma att belöpa sig i sin helhet till icke mindre än 13 miljoner kronor, måtte iakttagas *all skyldig och all nödig sparsamhet*.

§ 10.

Angående
ändrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borren m. m.

Herr Welin: Herr ordförande! Denna fråga är icke mindre än tre år gammal. Det var nämligen den 30 juli 1907, som stadsarkitekten i ett afgifvet tjänstememorial fäste byggnadsnämndens uppmärksamhet på att en förbättring i gällande stadsplan för Södermalm, för den del däraf, som omfattar kvarteren Hyfveln, Borren och Huggjärnet, kunde erhållas genom att parallelt med Söder Målarstrand utefter nyssnämnda, söder om denna gata liggande kvarter, anlägga en terrassgata. Denna fråga passerade de olika myndigheterna, tillstyrktes enhälligt af dem och kom så upp i beredningsutskottet. Emellertid fann utskottet, att frågan var af så stor ekonomisk innebörd — det gällde nämligen en direkt utgift för staden af icke mindre än 995,240 kronor — att utskottet, såsom det själf säger, af hufvudsakligen ekonomiska skäl hemställde, att frågan icke måtte till någon stadsfullmäktiges åtgärd föranleda. När så frågan kom före i stadsfullmäktige, beslöto stadsfullmäktige att återremittera ärendet.

Frågan har därefter varit före i stadsplanekommisionen, och denna kommission har sedan kommit upp med ett alldeles nytt förslag, nämligen att i stället för nyssnämnda terrassgata, som skulle kräva ett direkt penningutlägg af den betydande storlek, jag nyss nämnde, trakten skulle ordnas på så sätt, att den bergsluttning, som finnes där, i hufvudsak skulle bibehållas och utläggas till ett slags park, medan bakom liggande delar skulle anordnas till byggnadskvarter. Stadsplanekommisionen rådförde sig i denna del med stadsträdgårdsmästaren, och denne har förklarar, att med hänsyn tagen till terrängens egenartade beskaffenhet det icke skulle möta

hinder att på omhandlade bergsslutning på lämpligt och tilltalande sätt anordna planteringar».

Emellertid lämnades frågan så snart som möjligt till drätsel-nämndens första afdelning för att finansiellt exploatera planen. Första afdelningen inledde genom stadsplaneingenjören underhandlingar med ägarna till vederbörande tomter, och dessa underhandlingar hafva ledt till de olika kontraktsförslag, som i afton föreligga för stadsfullmäktige att taga under ompröfning.

Förslaget sådant det nu föreligger har passerat den vanliga tjänstevägen, och det har blifvit tillstyrkt af samtliga sakkunniga myndigheter. Vi hafva alltså härvidlag att erinra oss, att byggnadsnämnden, stadsplanekommissionen, drätsel-nämndens första afdelning, drätsel-nämndens andra afdelning äfvensom stadsträdgårdsmästaren förklarar sig i princip gilla denna ändring af stadsplanen, hvartill slutligen kommer att beredningsutskottet i sitt utlåtande biträdt förslaget. Det föreligger således det förhållande, att alla dessa olika myndigheter uttalat sig för saken. Det finns ingen meningsskiljaktighet, utan ärendet ligger enhälligt tillstyrkt för stadsfullmäktige.

Det har nu emellertid gjorts gällande, att de estetiska och hygieniska skäl, hvilka beredningsutskottet, äfvensom de öfriga myndigheterna, framhållit såsom talande för att vidtaga denna stadsplaneändring, icke vore af någon betydelse. Jag vill då framhålla, att äfven om kvarteret Hyfveln — det kvarter, som ligger närmast staden — skulle användas på fördelaktigast möjliga sätt, d. v. s. med bostadshus nere vid själfva Strandgatan, vidare en insprängning i berget, så att där skulle blifva en gård eller gata, hvilket man vill, af 12 meters bredd, och ofvanpå den genom inskarningen bildade vertikala bergväggen en rad af byggnader — äfven om man, säger jag, skulle få på detta fördelaktigaste sätt bebygga kvarteret Hyfveln (om kvarteret Borren vill jag icke uttala mig, ty där tror jag ett dylikt användande är omöjligt), har man det förhållandet att beakta, att bostadshus anordnas med fönster åt en bergvägg, som skulle blifva icke mindre än 17 meter hög. Ofvanpå denna bergvägg skulle sedan byggas fyravåningars hus om c:a 15 meters höjd: vi få således en sammanlagd höjd af 32 meter. Ni måtte väl ändå inse, mina damer och herrar, hvad detta betyder! Denna höjd skulle ändå icke i sig själf vara så märkvärdig, om det endast gällde två fyravåningars hus uppstaplade på hyarandra, men så skulle här

Angående
Ändrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borren m. m.
(Forts.)

Angående
ändrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borren m. m.
(Forts.)

icke blifva fallet, utan det ena fyravåningars huset skulle uppföras ofvanom en bergvägg, och denna bergvägg, hvilken skulle vara den »utsikt», man hade att njuta af från de nedanför liggande husen, är naturligtvis, såsom alla andra bergväggar, behaftad med så kallad bergsyra. Då det är vinter, fryser denna fuktighet; och det torde väl dock vara ett tämligen tungt vägande skäl ur hygienisk synpunkt emot ett slikt bebyggande, att de arma stackare, som komma att bo därnere, skulle midt emot sig hafva icke allenast husraden ofvanpå berget utan äfven denna frosttäckta bergvägg. Det torde blifva en graf, så pass — god, en graf öfver hufvud taget kan vara!

Så komma vi då till den estetiska synpunkten. Det talas ofta och litet snäsigt om »herrar estetici». Jag kan gärna erkänna, att i vår tid, särskildt just i vår tid, då man har ekonomiska svårigheter att dragas med — samhället lika väl som den enskilde — man icke alltför mycket får göra de estetiska synpunkterna gällande. Men om det gjorts gällande — och med fog gjorts gällande — att det hus, som pekar upp mot Katarina kyrka, är ett skandalhus, frågar jag, om icke en sådan räcka af hus, som den af mig nyss skildrade, med fullt ut lika stort skäl skulle kunna kallas för skandalhus.

Emellertid, de förnämsta skälen emot denna stadsplaneändring äro de ekonomiska. Man har velat göra gällande, att staden på den föreslagna anordningen blir den förlorande parten, ja, att den blir det i så hög grad, att man icke har rätt att inleda staden på denna väg. Den 23 juni, midsommaraftonen, innehöll Dagens Nyheter ett inlägg ur denna synpunkt af en utaf stadens arkitekter, däri han på ett, enligt hvad han själf tydligen ansåg, synnerligen öfvertygande sätt ådagalade, att den ekonomiska sidan af saken är af sådan innebörd, att stadens beslutande myndigheter icke kunna vara med därom.

Jag vill då först erkänna, att förslaget är i någon mån ekonomiskt, och kanske icke så litet. De tomter, staden skulle lämna ifrån sig i kvarteren Liljan, Valkyrian och Midgård, äro nämligen gifvetvis fördelaktigare än de tomter, staden skulle förvärfva, men så farligt som man på vissa håll föreställer sig är det dock icke. Jag har här en utredning af stadsplaneingenjören, däri han på ett öfvertygande sätt framhåller och bevisar, att själfva skillnaden i penningvärde i det ena och det andra fallet ingalunda är så stor, som artikelförfattaren gjort gällande. Det torde till äfventyrs vara

tillfälle för någon annan talare att under debattens lopp närmare beröra den synpunkten.

Det är emellertid särskildt en sak, jag skulle vilja i detta sammanhang framhålla, nämligen att om vi få ifrågavarande tomter lämnade till de köpare, som nu vilja hafva dem, och få dem bebyggda, så betyder detta mycket för nordvästra norrmalm. I afseende härå är jag i tillfälle att lämna följande upplysningar. Drätselnämndens första afdelning lät under mars månad detta år utbjuda tjugu stycken tomter, icke alla, men det stora flertalet belägna inom nordvästra Norrmalm. Det inkom summa tretton antagliga anbud på tomterna. Men af dessa tretton anbud var det slutligen endast *ett*, som kunde antagas. Då erbjödos tomterna af de anbudsgifvare, som kommo närmast de högsta, hvilket i sin ordning hade till följd, att kontrakt sedermera kunde uppgöras med fem anbudsgifvare. Det är dock mycket troligt, att af dessa fem anbudsgifvare endast *en* kommer att fullgöra kontraktet; och under de senaste två månaderna har ingen som helst förfrågan gjorts efter tomterna. Det är sålunda icke så synnerligen gynnsamma auspicer, under hvilka staden utlämnat dessa tomter till spekulanter.

Nu vill jag ytterligare framhålla — och det är en ur psykologisk synpunkt ganska plausibel förklaring — att det är först om de nu ifrågavarande tomterna blifva sålda och bebyggda, som det kan tänkas blifva någon fart i byggnadsverksamheten på nordvästra norrmalm. Vi ligga med stora tomter där, men kunna icke få dem exploaterade. Således är det synnerligen fördelaktigt från den synpunkten, att staden blir af med dessa tomter.

Därtill kommer, att i kvarteret Valkyrian de tomter, som där skulle utläggas, äro mycket bergiga och att bergssprängning måste företagas i ännu större omfattning, när bredvidliggande gata, Vanadisvägen, blir sänkt. I kvarteret Liljan åter finns en betydligt stor och djup grop. Det blir således dyrbara grundläggningskostnader såväl i det ena som andra fallet, och antagligen är det just dessa omständigheter, som afskräckt spekulanter hvad ifrågavarande tomter angår.

Nu har man gjort gällande, åtminstone man och man emellan, att ägarna till dessa tomter i kvarteret Hyfveln och Borren icke skulle vilja bygga, utan att det hela är från deras sida hvad man kallar bluff. Så är emellertid *icke* förhållandet. De *vilja* bygga. Jag har gjort mig förvissad härom, och det lider icke

Angående
Andrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borren m. m.
(Forts.)

Angående
ändrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borren m. m.
(Forts.)

något tvifvel att, om stadsfullmäktige nu afslå detta förslag till ändring af stadsplanen och de framlagda kontraktsförslagen, så komma ägarna att exploatera marken i kvarteret Hyfveln och Borren på det sätt, som de enligt gällande stadsplan äro berättigade att göra.

Det är med hänsyn till dessa omständigheter, som jag för min del funnit mig böra biträda det förslag, som varit å bane inom de olika förberedande delegationerna, och jag ber er, mina herrar, att nu också i denna fråga gå *from sounds to things*, så att man får denna segslitna fråga, som uppehållits som nämnts under en tid af 3 år, äntligen löst på ett sätt, hvilket, om det också icke kan sägas vara direkt ekonomiskt fördelaktigt för staden, dock ingalunda är så oekonomiskt, att man därför bör afstå från detsamma. Det gäller för Stockholms stad att därvid göra det allmänna intresset gällande, såväl ur hygienisk som ur estetisk synpunkt.

Jag ber, herr ordförande, att få yrka bifall till beredningsutskottets förslag.

Herr Engström: Jag är af helt annan åsikt än den föregående talaren. Han sade, att detta vore stadsarkitektens förslag, och antingen framställde han saken oriktigt eller också har den framställts oriktigt af beredningsutskottet, ty där står klart och tydligt i första stycket: »Sedan genom framställning till stadsfullmäktige af en enskild markägare» — — — Det är således ett enskildt intresse, som varit upphofvet till hela historien.

Sedermera har det framställda förslaget om en terrassgata behandlats i stadsfullmäktige, där frågan blifvit återremitterad. Man uttalade i fullmäktige sin åsikt om betydelsen af en sådan gata ur sanitär och estetisk synpunkt liksom i trafikhänseende. Frågan återremitterades, som sagdt, men man har nu tagit hänsyn endast till det sanitära och estetiska samt har helt och hållet utelämnat trafiksynpunkten. De två förra synpunkterna har man däremot tillgodosett på ett alldeles utomordentligt sätt.

Den föregående talaren yttrade, att de tomter, som Stockholms stad komme att förvärfva, skulle bibehållas såsom park. Detta är ett misstag. De skola ordnas till park. Där finnes nu ingenting, som påminner om park. Det är kala berget, och man måste utgifva stora penningar för att få denna plats till att blifva någonting liknande en park. Det föreligger också ett förslag härom,

men man har af vissa orsaker icke nu velat framlägga det. Däri ingår icke endast anläggning af vägar och gångar, utan äfven en del sprängningsarbeten, som naturligtvis äro dyrbara saker.

Hvad uppdelning i tomter af kvarteren beträffar, förhåller det sig så, att hela kvarteret Hyfveln äges af en enda person. Han kan sålunda uppdelade dem på det sätt, som är fördelaktigast för honom. Han kan t. ex. nere vid Strandgatan anordna en rad hus, som äro 14 meter breda, och bakom dessa har han ungefär 12 meter till bergväggen.

Det är nu i hög grad besynnerligt, att denna bergvägg skall hafva så stor inverkan. Vi hafva i Stadsgården ett stort hus, som kallas Drottshuset. Hvarför kunna icke nu ifrågavarande personer bygga på liknande sätt? Det finnes intet skäl, hvarför så icke skulle kunna ske. På andra ställen finnas hus af liknande beskaffenhet. Jag vill såsom exempel anföra ett hus, som är försedt med en bakgård af 6 $\frac{1}{2}$ meters bredd. Tomten midtemot, som också ligger på ett berg, når så högt, att den räcker öfver andra våningen. Detta hus byggdes för 8 år sedan, och man har tillåtit inredning af lägenheter af ett rum och kök utåt bakgården. Där finnes ingen möjlighet till ventilering, men här, där Mälarens friska vindar ligga på, skall man tala om ohygieniska förhållanden.

Här är naturligtvis icke tal om att bygga hus med små lägenheter, utan det blir naturligtvis magnifika, charmanta hus. Man talar ju också om det alldeles säregna läget för dessa hus.

Det är alldeles märkvärdigt, hvad nämnder och andra, som hafva med dylika saker att göra, taga parti för de enskildes intresse. Jag tviflar icke ett ögonblick på, att allt här gått hederligt till. Jag vill icke framkasta den minsta beskyllning, men jag tycker icke det är rätt, att man alltid skall söka tillvarataga den enskildes intresse i så hög grad som här skett. Här talas nämligen på sidan 22 om de misspryda och kostsamma nedsprängningarna af tomterna. Hvad har Stockholms stad att göra med om det blir dyrt att spränga ned dessa tomter? De äro icke våra. Det angår väl icke oss. Jag tycker, att detta är en mycket värkvärdig motivering.

Hvad nu själfva det estetiska angår, så har man sagt, att tomternas nedsprängning för bebyggande uppenbarligen skulle komma att verka mycket vanprydande i trakten. Hvilken trakt gäller det? Jo, den som ligger bakom de hus, som uppföras vid

678

Angående
ändrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borren m. m.
(Forts.)

Angående
ändrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borren m. m.

(Forts.)

Strandgatan, ty dessa hus blifva högre än nedsprängningen, så att denna icke synes från gatan eller sjön. Endast för de personer, som hafva sina fönster åt bergväggen, skulle nedsprängningen te sig vanprydande.

Herr Welin yttrade, att ifrågavarande bergvägg vore 17 meter hög. Ja, det kan ju vara rätt, att den är 17 meter hög på vissa ställen, men den är 11 à 12 meter hög på den andra, så att nog tror jag, att man kan pruta något på höjden.

Då jag nu velat motsätta mig det föreliggande förslaget, sker det i den fasta öfvertygelsen att det nog vore en lätt sak att kunna utarbete ett förslag, som blefve både hygieniskt och estetiskt för bebyggande af dessa tomter. Sluttningen från Heleneborgsgatan till Strandgatan är ungefär 1:4, och på denna sluttning måtte man väl kunna åstadkomma något, som är både estetiskt och sanitärt. Herr Wellins tal om skandalhus å de öfre tomterna förefaller mig mycket besynnerligt, då ju husen, om parken kommer till stånd, antagligen komme att blifva ännu högre.

Jag har varit där och sett på tomterna, och jag har efter bästa förmåga försökt sätta mig in i denna sak. Jag kan icke se, att Stockholms stad här bör offra en summa — varierande efter olika uppfattningar mellan $\frac{1}{2}$ och 1 miljon — för detta ändamål och sedermera anordna en park på en sluttning, som går nästan i 45° vinkel. Detta kan väl icke vara en så särdeles lämplig affär.

Dessutom, då man så mycket talar om det estetiska, tycker jag, att det vore lika lämpligt att tala om valet af plats för parken. Här nere kommer naturligtvis Söder Mälarstrand att vara upptagen af en mängd båtar, som lägga till för lastning och lossning, och jag undrar, om det ur estetisk synpunkt verkligen är lämpligt att lägga en park alldeles nere vid en sådan plats. Jag är af den åsikten, att det icke är någon estetik häri.

Hvad beträffar kvarteret Borren, så är det beläget midt emot Långholmen, och denna holme är åtminstone för tillfället allt annan än estetisk samt kommer att förblifva det för en lång tid framåt.

Jag anser mig icke hafva rätt att afhända Stockholms stad en så stor summa som denna, då därtill kommer att det intresse, som först föranledde förslagets tillkomst var de personer, som ägt tomterna, och därför ber jag att få framställa yrkande om afslag å det föreliggande förslaget.

Herr Andersson: Herr ordförande! Då stadsplanen för denna trakt uppgjordes, tog man icke så stor hänsyn som bort ske till gatans profilering. Det visar sig också, då tomterna skola bebyggas, att höjdskillnaden mellan Strandgatan och Heleneborgsgatan är ungefär 30 meter. När de nuvarande ägarna till tomterna skulle bygga och gjorde upp ritningar samt kommo med dem till byggnadsnämnden, så fäste stadsarkitekten uppmärksamheten på att, om man bebyggde tomterna så som man tänkt, måste man spränga ned dem i afsatser, bygga ett hus och så på en bakom liggande bergvägg änyo ett hus.

Vidare äro dessa tomter belägna mot norr. Till byggnaderna skulle aldrig komma en solstråle, hvilket skulle vara ohygieniskt och skadligt för invånarna. Det är nog icke så, som den föregående talaren tänkt sig, att i dessa byggnader skulle inrymmas våningar för burget folk, utan det är nog meningen att där inreda smålägenheter.

Utän tvifvel kommer man, om detta förslag faller i stadsfullmäktige, att bebygga tomterna. Då blir följden, att mindre bemödat folk flyttar in i husen, och man skulle i framtiden kanske icke utan skäl då kunna klandra staden, som ej sett upp bättre då den indelade dessa kvarter till bebyggande. I dessa ohygieniska byggnader skola kanske människor bo för 50 eller 100 år framåt. Det är icke svårt att få dit folk. Det finns alltid personer, som vilja hyra. Men det är icke bra, att människor bo i byggnader, om hvilka man, innan de byggas, vet att de äro ohygieniska.

Det är väl ingen, som vill påstå, att Stockholms stad skulle komma att göra någon god affär på tomtbytet. Detta har icke från något håll försports, utan man har framlagt förslaget ur den synpunkten, att det skulle vara gagneligt för samhället och för de människor, som eljest komma att bygga och bo där. Å andra sidan uppgifvas de tomter, som Stockholms stad skulle afhända sig, hafva ett värde af miljoner. Men tro herrarna, att det förhåller sig så i verkligheten, äfven om man icke tager hänsyn till hvad tomterna kostat staden? Säsom en föregående talare omnämnde, hafva de ju utbjudits utan att spekulanter anmält sig till de priser, som staden önskat. Vidare vill jag säga, att om det är för mycket berg på de tomter, som staden nu skulle förvärfva, så är förhållandet det motsatta beträffande dem, som staden skulle afhända sig, ty de äro till stor del bottenlösa träsk.

Jag tror för min del, att den förlust, som Stockholms stad

678
 Angående
 ändrad
 stadsplan
 rörande kv.
 Hyfveln och
 Borren m. m.
 (Forts.)

Angående
ändrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borren m. m.

(Forts.)

skulle göra därigenom, att de förvärfvade tomterna skulle vara låt oss säga något 100,000-tal kronor, mindre värda än de tomter, från hvilka staden afstår, uppväges däraf, att staden förebygger uppförandet af hus, som för en lång tid framåt skulle inrymma otjänliga bostäder.

Jag får därför yrka bifall till utskottets förslag.

Herr N. P. Olsson: Herr ordförande! Utan att vilja närmare ingå på hvem som egentligen är upphofsmannen till att denna fråga kommit upp i stadsfullmäktige och remitterats till nämnderna, vill jag endast uttala min fulla anslutning till det föreliggande förslaget, då jag anser, att det särskildt ur hygienisk synpunkt är det mest tillfredsställande, som man gärna kan tänka sig. Det förvånar mig högeligen, att en person som ingenjör Engström kan påstå, att det skulle vara lika hygieniskt att bebygga tomterna enligt den förra planen, då herr Welin förut påvisat, huru det i verkligheten skulle blifva. Man utgår ju från, att enligt den förra planen skulle byggas hus i jämnhöjd med Strandgatan samt att det sedermera skulle blifva en bakgård på 12 meter och där bakom en bergvägg upp till Heleneborgsgatan. Herr Welin påpekar, att det blefve en bergvägg på 17 meter och dessutom ett hus på 15 meter, således tillhoppa 32 meter. Om man tänker sig läget af dessa tomter, så finner man, att bostäderna måste blifva ohygieniska. Den egentliga fasaden till husen vid Strandgatan skulle vetta åt norr. Där kan man aldrig påräkna någon sol. Gafarna skulle vara vända mot öster och väster och följaktligen den andra fasaden mot söder. Där hafva vi då bergväggen på 17 meter midt emot. Man förstår, att detta icke kan blifva frisk luft och ännu mindre sol för invånarna i huset.

Redan ur denna synpunkt bör det vara alldeles tillräcklig anledning att gå med på en sådan ändring, som nu föreslås.

Vidare har man talat om den estetiska synpunkten och sagt att det äfven med långt gående fordringar skulle vara lika estetiskt att bygga enligt den gamla planen. Men om vi tänka oss, att här vid Strandgatan byggas hus i fem våningar med en höjd af 22 meter, så återstå ändå 10 meter, hvarmed de ofvanför liggande husen skulle skjuta öfver de hus, som uppföras vid Strandgatan. Om man då betänker, att dessa vid Heleneborgsgatan uppförda hus komma att mot Kungsholmen vända sina gårdsfasader, så förstår man, att krafvet på det estetiska väl skall vara ganska minimalt, om det kan tillfredsställas med en sådan anordning.

Såväl ur den hygieniska som ur den estetiska synpunkten förefaller det mig alltså, som om det skulle vara behöfligt att bifalla det föreliggande förslaget och att man med glädje bör kunna gå med på detsamma. En parkanläggning på sluttningen, låt vara i 45° vinkel, skulle vara mera tillfredsställande än en nedsprängning af husen på detta sätt, det kunna vi komma öfverens om.

Vidare har framhållits, att man hufvudsakligen får att räkna med att här anordnas smålägenheter, bostadslägenheter på ett rum och kök eller två rum och kök. Det blir fattigt folk, som kommer att bo just i dessa hus. De hafva små inkomster och svårt att skaffa sig den trefnad, genom hvilken dessa lägenheter skulle kunna blifva mera tillfredsställande och hygieniska, ty det fordras att man eldar ordentligt för att få bort fukten. Man får icke ignorera detta. Det är icke farligt med bergsyran, säger herr Engström. Detta visar endast, att herr Engström icke begriper hvad bergsyra är. Den, som gör detta, vet, huru ohälsosam och skadlig den är för invånarna i ett hus.

Herr Engström ville göra en jämförelse med det s. k. Drotts-huset. Men jag vill meddela, att i detta hus de våningar, som ligga lägre än berget, icke hafva fönster åt baksidan. De undre våningarna äro nämligen hufvudsakligen afsedda för butiker och magasin samt äro särskildt väl isolerade mot bergsyran. Följaktligen har man där ej så stor olägenhet af bergsyran.

Dessutom har naturligtvis detta hus blifvit försedt med moderna anordningar för uppvärmning, nämligen värmeledning, hvilket gör, att luften uttorkas mycket bättre och våningarna därigenom blifva mera hygieniska. Skall man åter i de hus, hvarom nu är fråga, anordna smålägenheter, förstår man, att det där icke blir tal om värmeledning, utan att det blir vanliga kakelugnar, och de äro icke tillräckliga för att taga bort den fuktighet, som smyger sig in i husen. Om man endast tänker sig, huru en bergvägg kan komma att se ut vintertiden, så förstår man saken. När kölden inträder, betäckes den af snö och is, vid blidare väderlek smälter snön delvis, vattnet rinner nedåt och fryser kanske till nedhängande istappar. Man förstår då, att bakgården mättas af fuktighet, som sedermera tränger in i huset.

Jag skulle vilja rekommendera herr Engström att vända sig till sundhetsinspektören för att få närmare besked om den saken, ty jag tror, att det skall vara en fackman, som bör yttra sig härom.

Det har talats om, att Mälarens friska vindar skulle komma

Angående
ändrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borran m. m.
(Forts.)

678

Angående
ändrad
stadsplan
rörande kv.
Hyfveln och
Borren m. m
(Forts.).

att spela in och rensa luften. Ja, jag har ju förut påpekat, att det hufvudsakligen blir nordliga och västliga vindar, som kunna spela in, och de äro som bekant de allra kallaste. Däremot får man aldrig känning af de sydliga vindarna.

Jag anser således, att alla skäl tala för bifall till förslaget. Hvad beträffar den ekonomiska sidan af saken, så är det nog riktigt, att det i viss mån ställer sig dyrbart att vidtaga en sådan förändring och anlägga en sådan park, som nu är i fråga. Men jag tror ändå, att kostnaderna förefalla större än de verkligen äro, ty när man skall byta ut dessa tomter mot andra tomter, får man icke tänka på de uppskrufvade priser, hvarom nu är fråga, utan man får väl räkna något med hvad staden själf betalat för tomterna, och jag tror icke, att detta så synnerligen mycket öfverstiger värdet af hvad staden får igen. Dessutom är ju den tanken väckt, att från den ifrågasatta stora parken på Skinnarviksbergen nu skulle kunna tagas bort en del att användas till byggnadstomter, och därigenom skulle ju staden blifva i tillfälle att göra sig ytterligare inkomst i ersättning för det förlorade. Herr Engström nämnde själf, att han ansåg dessa berg olämpliga till parkanläggning, och man kan vara fullt öfverens om, att, när byggnadsnämnden med flera påyrkat att ifrågavarande plats skall utläggas till byggnadstomter, de därvid träffat det rätta.

På grund af hvad jag sålunda anfört ber jag att få yrka bifall till beredningsutskottets förslag.

Herr Engström: Ja, jag vill endast säga, att jag naturligtvis kunde tänka mig förut, att herr Olsson skulle motarbeta mitt afslagsyrkande. Jag vill nu endast yttra ett par ord.

Hvad herr Olsson nämnde angående vattenfallet nedför berget är naturligtvis endast en barnslig idé, ty vattnet från ofvanför liggande tomter får naturligtvis icke rinna utför denna bergvägg. Dessutom är det mycket lätt att göra den slät. De, som bygga där, hafva nog råd att cementera den. Denna svårighet löses mycket lätt.

Hvad vidare Drottshuset beträffar, så finnes ingen isolering mellan huset och bergväggen, utan huset går rätt uppför berget på ungefär $\frac{1}{2}$ meters afstånd. Någon bergsyra förekommer icke där. Herr Olsson eller hvem som helst kunde bygga liknande hus på de nu ifrågavarande tomterna utan att åsamka Stockholms stad ett öres utgift. Det rör oss icke, hvad ägarna köpt tomterna för.

Jag yrkar fortfarande afslag.

§ 11.

Herr Thelander: Herr ordförande! Då jag i afseende på Isbrytarens ombyggnad vid föregående behandling af denna fråga varit i tillfälle att yttra nästan allt, hvad jag i detta ärende har att anföra, så har jag nu icke begärt ordet för att öppna någon diskussion om den föreliggande motionen, utan i stället för att lämna ett meddelande, som jag anser bör högst väsentligt inskränka diskussionen och göra det tämligen lätt att komma till ett beslut i denna segslitna fråga. Saken är den, att Bergsunds mekaniska verkstads aktiebolags styrelse, som anser ombyggnaden af Isbrytaren vara af synnerlig vikt för Stockholms sjöfart och skulle anse det beklagligt, om nyttan af ombyggnaden skulle bli misstänkliggjord genom den animositet, som nu uppkommit på grund af den af billighetsskal föreslagna, i vattenlinjen framskjutande delen af stäfven, eller om hela frågan skulle falla på grund af att en del Stockholms stadsfullmäktige skulle draga sig för att öka det en gång beviljade anslaget, i dag beslutat, att på bolagets vägnar erbjuda sig att vidkännas den ekonomiska uppoffring, som det innebär att utföra ombyggnaden i enlighet med Bergsunds förslag alternativ II, d. v. s. med vertikal stäf, utan någon tillagd kostnad. Ombyggnaden skulle sålunda utföras för den en gång anslagna summan af 19,000 kronor, detta allt dock under förutsättning att arbetet får omedelbart verkställas.

Då härmed, såsom jag anser, motivet för beredningsutskottets afstyrkande torde vara bortfallet och likaså motionärens syfte vara vunnet och det således är utsikt till att denna fråga skall kunna lösas i fridens och försoningens tecken, skall jag, herr ordförande, be att få framställa det yrkandet, att stadsfullmäktige ville besluta att vidhålla sitt den 22 november 1909 fattade beslut att ställa 19,000 kronor till hamnstyrelsens förfogande i och för ombyggnad af Isbrytarens förskepp enligt moderna principer och gifva hamnstyrelsen i uppdrag att omedelbart låta utföra ombyggnaden.

Herr Höglund: Herr vice ordförande! Sedan Bergsunds mekaniska verkstads aktiebolag nu ändrat sitt erbjudande, så att det utan ökning i kostnaden gäller för att bygga om Isbrytaren med rak stäf, har jag talat vid de här närvarande medlemmarne af hamnstyrelsen, och de äro villiga att ingå på detta förslag. Jag tror också, att om detta förslag förelegat i hamnstyrelsen, då

675
Angående
ombyggnad af
Isbrytaren.

Angående
ombyggnad af
Isbrytaren.
(Forts.)

frågan där sista gången behandlades, hamnstyrelsen då gått med på detsamma. Jag hyser visserligen icke, och ej heller hamnstyrelsen, några öfverdrifna förhoppningar om, att genom denna ombyggnad isbrytaren skall vinna på långt när så mycket som herr Thelander tror. Vi hafva alltför mycket konfererat och rådgjort med fackmän i denna sak för att hysa sådana förhoppningar. Men att genom denna ombyggnad Isbrytaren verkligen blir något förbättrad det tro vi. Den mindre anfallsvinkeln mot isen ökar enligt alla sakkunniges utlåtande, som vi inhämtat, Isbrytarens förmåga att bryta is, fastän icke i så hög grad, som herr Thelander tyckes tro, ty den princip, efter hvilken den bryter isen, blir efter ombyggnaden densamma som förut, nämligen att Isbrytaren åker upp på isen och sedan trycker ned den, bryter den. Det är genom sin tyngd, som den verkar, men naturligtvis åker den vid mindre vinkel bättre upp på isen, och då dessutom förskeppet blir lastadt, får den en något större brytningskraft. Det är på denna grund som jag tror, att man med godt samvete nu kan tillstyrka stadsfullmäktige att ingå på herr Thelanders förslag.

Herr Thelander yttrade, att han önskade, att denna fråga en gång skulle lösas i fridens och försoningens tecken, och det önskar jag också. Jag har alltid funnit mig väl af att följa den princip, som uttryckes genom ett gammalt tyskt ordspråk: Ein magerer Vergleich ist besser als ein fetter Prozess.

På denna grund ber jag att få yrka bifall till herr Thelanders förslag.

Herr Isakson: Det har förefallit mig rätt svärförklarligt, huru detta förslag att något förbättra vår gamla isbrytares effektivitet har kunnat utmynna i ett så hetsigt partitagande för och emot som skett. Jag vill för egen del säga, att jag från första början icke haft smak för förslaget, att bygga Isbrytaren med ram, och därför ansåg det vara ett ord i rätt tid, då kommandör Dyrssen väckte sin motion om ett tillägg till det beviljade anslaget, så att man kunde få en isbrytare, som icke vore farlig för de fartyg, den skulle bispringa.

Hvad jag här ville framhålla är emellertid väsentligen, att det belopp, som det här rör sig om, vare sig detta nu blir 19,000 eller 29,000 kronor, är i bägge fallen, om man bedömer summans storlek med hänsyn till kostnaden i allmänhet för nordiska hamnars hållande öppna vintertiden, är af så försvinnande betydelse i

förhållande till det syfte, som anslaget är afsedt att fylla, att det verkligen är anmärkningsvärdt, att anslaget kunnat möta så stort motstånd från visst håll. Jag skall tillåta mig att med några siffror bestyrka, huru verkligen *bagatellartad* denna summa är i förhållande till de vanliga kostnaderna för liknande ändamål.

En liten 1,000 hästkrafters isbrytare sådan som vår nuvarande torde väl kunna med nu gällande byggnadspriser erhållas till omkring 350,000 kronor, kanske 400,000 kronor. Men alla synas vi vara ense om, att denna enda båt icke fyller Stockholms hamns behof, och att vi måste förr eller senare skrida till anskaffandet af ännu en isbrytare af väsentligt större kraft, om vår hamns välförstådda intresse af hela vintern öppen sjöfart skall kunna behörigen tillgodoses.

Jag har erfarit, att man redan preliminärt tänkt sig en ny isbrytare till ett pris af 700,000 å 800,000 kronor. Jag skall icke i afton ingå på något försök till utredande af, huruvida ens med en ny isbrytare af föreslagen kraft Stockholms hamn blifver absolut säkerställd för isblockad, utan till en början antaga, att nybyggnadskostnaden för två isbrytare, den nuvarande och den tillämnade, kommer att hålla sig mellan 1,000,000 kronor och 1,200,000 kronor.

Med beräknad 5 procents ränta och 5 procents årlig afskrifning för slitage innebär detta en utgift af mellan 100,000 och 120,000 kronor årligen utom driftkostnaden, som torde för dessa bägge båtars hållande i drift under en sträng vinter belöpa sig till icke långt ifrån lika mycket, jag har hört sägas, att driften för vår nuvarande isbrytare uppgår till 40,000 kronor årligen, d. v. s. till i rundt tal 10 procent af fartygets anskaffnings kostnad enligt nu gällande priser.

Isbrytningen för Stockholms hamn, så ordnad, skulle alltså kosta minst 200,000 kronor om året. Att jag icke här räknat för högt torde framgå af en jämförelse med Helsingfors—Hangö, som för närvarande har tre isbrytare, alla starkare än vår, och den sist anskaffade, »Tarmi», på 4,500 indikerade hästkrafter allt så mera än fyra gånger så stark som Stockholms isbrytare. Dessa tre båtar hafva i inköp kostat tillsammans 2,630,000 kronor, hvarför den i jämförelse med Stockholm obetydliga finska hufvudstadens sjöförbindelse vintertiden enligt samma beräkningsgrund torde kosta minst dubbelt, mot hvad jag här utgått ifrån såsom en måttlig och rimlig kostnad för uppehållande af Stockholms hamn.

Angående
ombyggnad af
Isbrytaren.
(Forts.)

678

Angående
ombyggnad af
Isbrytaren.
(Forts.)

200,000 kronor om året gör, då isbrytare ju sällan behöfva användas mera än omkring 4 månaders tid årligen, en månatlig utgift af 50,000 kronor.

Jag har velat draga fram dessa siffror för att visa, att den redan af stadsfullmäktige beviljade summan för ombyggnad af vår nuvarande isbrytare icke utgör mera än en lågt räknad kostnad för vår hamns säkra öppenställande under 10 à 12 dagar en svår isvinter. Ur annan synpunkt sedt, är ju den anslagna ombyggnadskostnaden icke mera än mellan 5 och 10 procent af nuvarande nybyggnadskostnaden för en isbrytare, sådan som den vi nu hafva. Jag tror mig härmed hafva påvisat, att den nu ifrågavarande ombyggnadens kostnad är en ren lappisumma.

Ingen af de många sakkunniga, som här uttalat sig, synes hafva bestridt, att en liten anfallsvinkel mellan stäfven och isen i förening med tungt förskepp medför ökad effekt hos en isbrytare. Meningarne skilja sig egentligen däruti, att enligt den enes åsikt effekten kommer att väsentligen förhöjas, under det att en annan förmenar, att ökningen nog inte blifver så stor, och att den gamla isbrytaren är tillräckligt bra som den är.

Äfven om effekten inte skulle bli fördubblad, såsom mången väntar sig, utan blefve blott t. ex, 25 procent förbättrad, så innebär dock detta att för just det isräkningsarbete som den nuvarande isbrytaren årligen utför, stadens årliga utgifter för kol och olja till isbrytarens maskineri skulle kunna reduceras med åtskilliga tusen kronor, allt under förutsättning att man nöjde sig med hittills utförda prestanda af isbrytaren och alltså icke toge den ökade effekten i anspråk för utförandet af ett med 25 procent ökad isräkningsarbete.

Då man berör denna fråga om Stockholms hamns öppenställande vintertid, så höres esomoftast påståendet, att för rännen i skärgården är nuvarande isbrytaren fullt tillräcklig, och att man behöfver en ny, bredare och starkare isbrytare egentligen blott för att kunna slå upp en bredare ränna för större fartyg samt för att hafva reservbåt, i händelse den ena båten skulle råka i haveri. Jag vill för egen del redan nu uttala, att det är packisen vid vissa vindar som för Stockholms hamn liksom för Hangö—Helsingfors, Åbo och Reval erbjuder största svårigheten att besegra. Men, mina damer och herrar, packisen utanför Sandhamn rår man nog inte på med en isbrytare för 700,000 à 800,000 kronor. Och inte lära vi väl kunna påräkna regeringens eller riksdagens sub-

vention vid anskaffande eller drift af ännu en större isbrytare, med mindre vi taga steget fullt ut och göra Stockholms hamn lika säkert tillgänglig vid inträffande packis som Hangö på finska sidan *detta af hänsyn till vårt sjöförsvars eventuella behof under en vinterkampanj i Östersjön* därvid hela vår nationella existens kan vara beroende på, huruvida vi under alla förhållanden kunna bereda vår kustflotta en säker tillflyktsort i Stockholms skärgård undan en fiendes påträngande sjöstridskrafter. Ur denna synpunkt sedt, torde vi en dag få göra oss beredda att under statsmakternas medverkan anskaffa en vida kraftigare isbrytare, än som står att erhålla för 700,000 å 800,000 kronor. — Finnarnes senaste båt kostar 1,230,000 kronor och ryssarnes Yermak många miljoner.

Trots vår kommuns alls icke lysande finansiella läge och min egen smak för ytterlig sparsamhet med stadens medel, får jag säga att jag icke kommer att bäfva tillbaka för en utgift af 1 $\frac{1}{4}$ miljon för en fullt effektiv isbrytare, då denna fråga en gång kommer upp, ty denna utgift är af i eminent grad *produktiv art* och vi få kanske finna oss i att för dess bestridande draga in på staten på åtskilliga andra håll — jag tänker nu närmast på dyra gatulägnings- och regleringsarbeten, nivelleringar, bergsprängningar, lyxbelysning samt äfven på ett och annat sådant estetiskt projekt, som det, hvilket varit förut på tal här i kväll. En del dylika kommunala förbättringar gifva nämligen, huru önskvärda de i och för sig kunna vara, knappast någon större påvisbar inkomst för stadens kassa, men detta gör däremot en fullt effektiv isbrytare, både direkt i form af ökade hamnpenningar från den med dess tillhjälp ökade fartygstrafiken och indirekt genom bättre sjöförbindelse för vår export och vår handel.

Jag skall icke uppehålla tiden längre, då jag tror mig hafva för fullmäktige påvisat, att nu ifrågavarande utgift är en ren bagatell i förhållande till sakens betydelse för Stockholms hamn. Sedan hamnstyrelsens ärade ordförande nyss uttalat sig i saken, synes det ju i öfrigt icke råda mycken meningsskiljaktighet, huruvida isbrytaren skall ombyggas eller icke.

Jag har alltså icke annat yrkande än att instämma i de föregående talarne, och får jag på samma gång anhålla om öfverseende med att jag uppehållit förhandlingarne med detta anförande. Min ursäkt är, att jag alla tider varit lifligt intresserad för isbrytningsfrågan.

Angående
ombyggnad af
Isbrytaren.
(Forts.)

675

Angående
ombyggnad af
Isbrytaren.
(Forts.)

Herr Dyrssen: Efter det af herr Thelander afgifna frikostiga anbudet från Bergsunds aktiebolag, för hvilket stadsfullmäktige böra vara detta bolag synnerligen tacksamma, har jag intet annat yrkande att göra än att instämma uti herr Thelanders. Vi få ju på detta sätt för intet den förändring, för hvars åstadkommande jag i min motion påyrkat ett tilläggsanslag af 10,000 kronor.

Herr Thelander: Då det har blifvit mig påvisadt, att det innebär en oformlighet att besluta att vidhålla ett föregående beslut, skall jag ändra ordalagen i mitt yrkande därhän, att stadsfullmäktige ville under förutsättning att den af herr Dyrssen förordade ombyggnaden kan ske för 19,000 kronor, besluta att, med vidhållande af sitt den 22 november 1909 fattade beslut att ställa 19,000 kronor till hamnstyrelsens förfogande i och för ombyggnad af Isbrytarens förförskropp enligt moderna principer och gifva hamnstyrelsen i uppdrag att omedelbart låta utföra ombyggnaden, afslå såväl herr Dyrssens motion som utskottets hemställan.

Herr Dyrssen: Jag yrkade förut bifall till herr Thelanders första yrkande, men jag skall nu ändra mig och instämma i hans sist framställda yrkande.

Herr Höglund: Jag ber också att få återtaga mitt yrkande och instämmer i herr Thelanders senaste yrkande.

Herr Isakson: Äfven jag skall anhålla att få instämma i herr Thelanders senaste yrkande.

14 §.

Herr Warburg: Herr ordförande! Jag vet visserligen, att det icke är bruk att man yttrar sig före ett val, men jag ber om ursäkt, att jag idag gör ett undantag, därför att jag af sjukdom var hindrad att vid stadsfullmäktiges förra sammanträde yttra mig i debatten om de grundsatser, efter hvilka kommittén borde sammansättas, och om hvilka jag på grund af min befattning såsom inspektör för folkbibliotek och läsestugor hade afgifvit utlåtande.

Angående
val af kom-
mitté för ut-
redning af
frågan an-
gående ett
centralbiblio-
tek i Stock-
holm.

Jag skall naturligtvis icke inlåta mig på att i någon mån upprifva debatten i själfva biblioteksfrågan, ehuru naturligtvis åtskilligt därom kunde vara att säga, men just det, som förekom vid förra sammanträdet, torde visa, att det icke var oberättigadt, då jag i mitt utlåtande framhöll önskvärldheten af, att de olika bibliotekstyperna finge sina representanter i den blifvande kommittén, ty det ligger i sakens natur, att om vi skola vinna något på detta område, så måste vi gå fram med förenade, icke med splittade krafter och med ömsesidigt hänsynstagande. Det gäller, såvidt jag förstår, att få frågan allsidigt, icke ensidigt utredd och att få den utredd icke blott med afseende på, hvad som är teoretiskt önskvärdt och i utlandet pröfvadt såsom det bästa och — jag medger det — ideala, utan också med afseende på hvad som är praktiskt utförbart i detta samhälle och med hänsynstagande till de förutsättningar vi här äga, dels i våra stora offentliga bibliotek alltifrån Riksbiblioteket till specialbiblioteken och dels äfven i de folk- och församlingsbibliotek, som under en följd af år existerat och som vi icke alldeles kunna bortse ifrån. Om jag redan förut ansåg det af vikt, att representanter för de olika här verkande biblioteksformerna finge bidra vid utredningen af denna fråga tillsammans med målsmän för de ideala former, som kunnat tillämpas i samhällen, där man haft bättre råd, så har diskussionen förra gången ytterligare bekräftat min uppfattning, att detta rent af är nödvändigt, om icke det hela skall stanna vid blott en opinionsyttring.

Jag ser, att man å båda de här föreliggande listorna varit vänlig att upptaga mitt namn, men jag vill förklara, att jag högst ogärna mottager detta uppdrag, därest icke i kommittén insattes en representant för folkbildningsförbundet, hvars ordförande, doktor Kjellberg, blifvit föreslagen som ledamot. Hans uteslutande skulle, såvidt jag fårstå, innebära, att man sköte åt sidan representanten för det privata initiativet på ett område, som kommunen under lång tid låtit ligga försummadt, och det skulle icke vara uppmuntrande för framtida dylika initiativ.

Jag beklagar också, att på grund af kommitténs fåtalighet man icke kunnat få plats för någon representant för församlingsbiblioteken, i synnerhet som det funnits mycket framstående och bibliotekskunniga män på det området att tillgå. Detta hade kunnat ske, om man enligt mitt förslag gjort kommittén något talrikare.

Angående
val af kom-
mitté för ut-
redning af
frågan an-
gående ett
centralbiblio-
tek i Stock-
holm.

(Fors.)

678

§ 15.

Angående
uppdrag åt
stadens stati-
stiska kontor
att åt statens
ålderdoms-
försäkrings-
kommitté in-
förskaffa
vissa begärda
upplysningar.

Herr Warburg: Såsom möjligen någon af herrarna sett, har jag tillåtit mig att reservera mig vid denna frågas behandling inom statistiska kontorets styrelse. Jag vill nu icke yrka på afslag, men jag ber dock att få påpeka, att i viss mån innebär det ett farligt prejudikat detta, att en statsverkskommitté ålägger de enskilda kommunerna så dyrbara utgifter, hvarom här skulle vara fråga, och ett sådant arbete, som skulle förrycka statistiska kontorets verksamhet högst väsentligt. Såsom herrarna torde finna af handlingarna, är det nämligen icke småsaker, som det är fråga om. Det gäller att taga reda på 25,000 personer, som representera 25,000 blanketter, och det är fråga om en utgift, som, lågt räknadt, uppgår till 12,000 kronor.

Skulle det blifva sed att på detta sätt statskommittéer vältra på de kommunala statistiska myndigheterna sådana uppgifter, får jag verkligen säga, att detta kan blifva ganska farligt. Nu vill jag gärna medgifva, att här föreligger ett särskildt fall, då kommunen bör ställa sig tillmötesgående. Men då det framhålles i betänkandet, att kontoret ju har tillfälle, enligt hvad som är stadgadt i dess reglemente, att härvidlag anlita vissa stadens ämbetsmän om hjälp, så äsyftar reglementet endast de rent *kommunala* ämbetsverken. Jag har anledning att tro, att det är nödvändigt, att äfven öfverståthållareämbetets underordnade tjänstemän, särskildt inom polisen, visa det tillmötesgående, som är oundgängligen nödigt, för den händelse icke bördan för statistiska kontoret skall blifva alltför stor.

Jag har velat framhålla detta, men jag har i sakens nuvarande läge intet yrkande att göra. Jag ber blott att på det kraftigaste få understryka nödvändigheten af, att öfverståthållareämbetets underordnade tjänstemän tillmötesgå statistiska kontoret vid detta arbetes utförande. Särskildt har ju en annan af kontorets styrelseledamöter, nämligen byråchefen Elmquist, framhållit, att han rent af anser, att hela arbetet borde utföras af öfverståthållareämbetet och andra stadens vederbörande myndigheter under medverkan af statistiska kontoret för arbetets planläggning.

16 §.

Herr Nyström: Då såväl friherre Palmstierna som beredningsutskottet refererat innehållet i 16 § af kommunalförordningen för Stockholm, torde herrarna allesammans ha klart för sig, att denna paragraf, som innehåller detaljerade bestämmelser, under hvilka villkor en stadsfullmäktig får afsäga sig sitt uppdrag, alldeles icke har något att meddela om den sak, som är orsak till friherre Palmstiernas afgång. Friherre Palmstierna säger själf mycket riktigt: »Ingen af här nämnda betingelser fylles af mig.» Det är salunda alldeles uppenbart, att det är olagligt af stadsfullmäktige att medgifva en sådan befrielse ifrån stadsfullmäktigeuppdrag. Visserligen finnes här en punkt, som är något vag till sin form. Det står efter uppräknande af de speciella betingelserna följande: »eller eljest förmår visa hinder, som af flertalet ibland öfriga fullmäktige godkännes». Det är klart, att det slags hinder, som här är fråga om, alldeles icke afsägos, när paragrafen fick denna formulering. Ty den lydelsen har paragrafen haft, långt innan det proportionella valsättet infördes. Då man vidare finner, att den år 1909 vidtagna förändringen af denna paragraf särskildt medgaf för kvinnor, som blifvit stadsfullmäktige, ovillkorlig rätt, att, när de vilja, afsäga sig, så har detta nya tillägg, som medföljde den nyheten, att kvinnor kunde få plats i stadsfullmäktige, ännu skarpare betonat, att en manlig stadsfullmäktig icke har rätt att afsäga sig utan bestämda, af lagen uttryckta skäl. Här skulle således endast kunna anföras såsom motiv för befrielse dessa sistnämnda ord, nämligen »hinder, som af flertalet ibland öfriga fullmäktige godkännes».

Jag ber emellertid stadsfullmäktige noga betänka sig, innan de godkänna hinder af den här beskaffenheten såsom afsägelseorsak. Skulle det bli regel, att en person, som i någon mån ändrat åsikt sedan han kommit in i vare sig riksdagen eller stadsfullmäktige, därigenom skulle bli, så att säga, tvungen att lämna dessa korporationer, så tror jag icke, att man skall kunna få många själfständiga män att sitta där. Taga vi detta första steg nu, kan det hända, att en annan gång den allmänna opinionen inom ett parti skärpes till den grad, att man fordrar afsägelse, äfven om en person icke röstat efter kommando i hvarje fråga. Här är ett fall före, som kan leda till de allra betänkligaste konsekvenser. Och jag måste för min del, som jag nyss nämnde, allvarligt varna stadsfullmäktige från att godkänna detta slags hinder.

Angående
friherre
Palmstiernas
afsägelse af
uppdraget att
vara stads-
fullmäktig.

Angående
friherre
Palmstiernas
afsägelse af
uppdraget att
vara stads-
fullmäktig.
(Forts.)

Är det så, att ett parti väljer en representant, som under valperioden ändrar partiuppfattning, ja, då må det vara det partiets egen risk. Det har att se bättre upp, när det uppställer kandidater, och det har vid nästa val att korrigera det begångna felet. Men det är orimligt att begära, att stadsfullmäktige skola gå det partiets ärenden för att få bort en person, som gjort sig obehaglig för partiet.

Jag skall icke gå närmare in på det här speciella fallet. Jag har blott velat framhålla dessa allmänna synpunkter, hvilka enligt min uppfattning äro så tungt vägande, att det icke borde kunna komma i fråga att stadsfullmäktige godkänna friherre Palmstiernas afsägelse.

Herr Warburg: I motsats till den föregående ärade talaren skall jag be att få yrka bifall till friherre Palmstiernas anhållan att blifva befriad från stadsfullmäktigeskapet.

Jag tror, att hvar och en bör kunna inse, att det finnes andra hinder än de, som kunna uttryckligen sättas på papperet, och det har lagstiftaren också förutsatt, då han talar om hinder, som stadsfullmäktige äga att godkänna. Det finnes andra än yttre hinder. Det kan finnas inre hinder, samvetshinder, som för en person kunna göra det omöjligt att tillfredsställande fylla ett uppdrag, då han befinner sig i strid mot de förutsättningar, under hvilka han blifvit vald. Jag ber att få fästa lektor Nyströms uppmärksamhet därpå, att det parti, som har genomdrifvit de proportionella valen, i och med detsamma också fastlagit, att det icke är så mycket *personen*, som väljes, som *partimannen*, och det är i detta fall så mycket klarare, som äfven de, hvilka icke inom Östermalms valkrets röstade på friherre Palmstierna, men röstade med frisinnad partibeteckning, medverkat till hans val. Det är där, den stora skillnaden ligger mellan hvad förhållandet var förut och hvad det nu är.

Jag anser icke, att friherre Palmstierna har den ringaste skyldighet att afgå såsom riksdagsman. Ty han är vald såsom sådan för sin person, genom röster från olika partigrupper för öfrigt, men i allt fall såsom »friherre Erik Palmstierna». Men han har nu valts in i stadsfullmäktige såsom »andre man på den frisinnade partilistan». Detta är skillnaden. Man beröfvar alltså den frisinnade partilistan ett namn och de frisinnade en man här i stadsfullmäktige, om man icke bifaller denna hans egen ansökan. Jag ber att få under-

stryka detta: det är *icke* hans förra parti, som yrkat på, att han skulle utträda, utan det är *han själf*, som ingått till stadsfullmäktige med anhållan att blifva befriad från detta uppdrag. Jag kan icke förstå, huru lektor Nyström kan framhålla detta såsom ett tvång, som pålægges en person. Ty det är alldeles solklart, att så kär kan man väl icke vara i ett uppdrag, att man vill utöfva det i strid mot deras mening, på grund af hvilkas röster man har erhållit detsamma.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till friherre Palmstiernas anhållan.

Herr Palme: Det var ett hårdt ord af den förste ärade talaren, när han höll före, att det skulle vara ett *olagligt* beslut, ifall vi bifölle den af friherre Palmstierna gjorda framställningen. Jag vill emellertid icke följa den ärade talaren i hans personliga partipolitiska utläggningar, utan jag skall tillåta mig att framlägga ett par formella synpunkter, som jag tror i detta afseende äro af betydelse.

Då vill jag till en början be att få erinra honom om, huru det är inom ett parallellt område, nämligen beträffande andra kammaren. I 21 § riksdagsordningen äro uppräknade de omständigheter, under hvilka en ledamot af riksdagens andra kammare kan äga rätt att afsäga sig sitt riksdagsmannaskap. Gå vi litet längre fram i riksdagsordningen, komma vi till den 29 §, som subsummeras under de gemensamma bestämmelser, hvilka gälla för bägge kamrarna, och där heter det: »Medan riksdag är samlad, må ej riksdagsman sin befattning sig afsäga, utan att han visat sådant hinder, som godkännes af den kammare, till hvilken han hörer; dock att härigenom ingen ändring sker i hvad ofvan är sagdt om rätt att vid valtillfälle riksdagsmannaupdrag sig afsäga.» I den grundlagsedition, som jag här har i min hand, utgifven af doktor Hagman, står såsom förklaring till uttrycket »sådant hinder, som godkännes» följande ord: »behöfver således icke tillhöra dem, som i R. O. § 21 uppräknas». De hinder, som uppräknas i riksdagsordningens § 21, äro sådana hinder, på grund af hvilka riksdagsman kan erhålla befrielse från sitt uppdrag mellan riksdagarna. Men medan riksdag är samlad, är kammaren suverän att bestämma, om kammaren skall godkänna eller icke godkänna de anledningar till afsägelse, som tilläfsventyrs kunna af riksdagsman förebringas.

Stadsfullmäktige är en institution, som ju kan sägas vara

Angående
friherre
Palmstiernas
afsägelse af
uppdraget att
vara stads-
fullmäktig.
(Forts.)

673

Angående
friherre
Palmstiernas
afsägelse af
uppdraget att
vara stads-
fullmäktig.

(Forts.)

samlad hela året om till reguliera sammanträden. Där behöfver man icke särskilja dessa förhållanden och tala om vissa hinder, som kunna medföra rätt till afsägelse, när stadsfullmäktige icke äro samlade, och andra hinder, som kunna åberopas, när stadsfullmäktige äro samlade. Stadsfullmäktige äro samlade alltid, och därför synes det mig, att man ur paralellismen med riksdagsordningen kan sluta till, att äfven vi därvidlag ha suverän rätt att besluta rörande giltigheten af de hinder, som förebäras af en person, som vill slippa sitt uppdrag.

Här har nyss påpekats af den föregående talaren, herr Warburg, att det finnes äfven andra hinder än sådana juridiska hinder, om jag så må säga, hvilka stå uppräknade i den förra delen af § 16 i kommunalförordningen för Stockholm. Här kunna finnas samvetsbetänkligheter,* det kan finnas hinder af denna art, hvilka vi böra respektera, från hvilket parti och från hvilken person dessa hinder än framhållas.

Då min öfvertygelse är, att de skäl, friherre Palmstierna i detta afseende i sin skrifvelse anför för sin afsägelse, fullkomligt ärligt återgifva anledningen därtill, anser jag, att han därmed också gifvit oss sådant skäl och anført sådant hinder, att vi mycket väl jämlikt § 21 i kommunalförfattningen kunna acceptera afsägelsen. Jag ber därför, herr ordförande, att för min del få yrka bifall till friherre Palmstiernas afsägelse.

Herr Dahlberg: Efter herr Nyströms anförande vill jag inskränka mig till att i all korthet säga, att jag i det stora hela instämmer med honom. Jag finner för min del icke, hvad friherre Palmstierna anført såsom skäl för sin afsägelse utgöra ett hinder af den art, som i författningen förutsättes. Hvad han anført anser jag icke vara något hinder alls i den mening författningen afser. Med anslutning härtill och då jag anser, att stadsfullmäktige icke äro behöriga att meddela sådan dispens, som här ifrågasättes, instämmer jag i herr Nyströms yrkande.

Herr Lindhagen: Jag hade tänkt att i hvarje händelse begära ordet för att för min personliga del — ty jag representerar ingen meningsyttring inom något parti — framhålla, att denna sak verkligen har sina sidor.

Man får nog i föreliggande fall göra klart för sig, att det är egentligen icke blott friherre Palmstiernas önskan, som föreligger,

utan man får också, åtminstone i diskussionen, tänka på den opinion, som — jag vet icke, om den ligger bakom hans framställning — men som dock till synes spelat en roll i denna sak, den opinionen nämligen, att så snart en person under tiden för ett mandats utöfvande byter om partiställning, han måste under de proportionella valens egid också ovillkorligen afgå från mandatet. Detta strider nu till en början helt och hållet mot lagen, ty lagen har icke föreskrifvit något sådant, och alltså föreligger ingen sådan skyldighet. Jag skall likväl gå ännu längre och säga, att jag lutar åt den meningen, att lagen icke heller bör föreskrifva en sådan skyldighet, och jag ansluter mig ganska nära i det afseendet till de skäl, hvilka herr Nyström anfört.

De formella partiskillnaderna äro visserligen skarpa, men de reella skillnaderna, d. v. s. skillnaderna mellan olika personers åsikter, sammanflyta på flyglarna ganska nära från det ena partiet till det andra och det är svårt att därvidlag uppdraga några bestämda partigränser. Det kan uppstå en situation, då en person, med den uppfattning han har, finner, att han rätteligen bör tillhöra ett annat parti, och detta kan inträffa midt under ett mandatskap. Då bör denna person icke tvingas att ögonblickligen afsäga sig sitt mandat, utan att särskildt bindande skäl därtill föreligga, ty det är riktigare att en person byter om partiställning i det ögonblick han finner, att han bör göra det, än att han skall blifva en viljelös maskindel i det stora maskineri, som sättes i scen vid hvarje val. Hvarje motstånd mot denna senare tendens hos de proportionella valen bör uppmuntras i den mån, lagen medger det. Det är också i de flesta fall så, att ett dylikt ombyte af partiställning egentligen icke innebär ändring i de personliga åsikterna, och den person, det nu är fråga om, kommer nog också att rösta i de sakliga frågorna på samma sätt framdeles som förut.

Nu har emellertid friherre Palmstierna anfört en särskild grund, då det skulle vara ur partisynpunkt önskligt, att en sådan afgång ägde rum, nämligen att det till äfventyrs kunde inträffa nytt val, som gjorde, att hans förra parti möjligen skulle kunna förlora en röst. Det är gifvet, att där spelar partiombytet sin roll, ty vid valet måste i regeln partidisciplinen vara den afgörande. Men för ett sådant fall bör man likväl räkna med sannolikheten för ett riksdagsmannaval under mandattiden, men i detta fall föreligga icke, såsom det synes, några större sannolikheter därför — och i hvarje händelse har lagen icke föreskrifvit, att man skall taga hänsyn till desamma.

Angående
friherre
Palmstiernas
afsägelso af
uppdraget af
vara stads-
fullmäktig.

(Forts.)

Angående
friherre
Palmstiernas
afsägelse af
uppdraget att
vara stads-
fullmäktig.
(Forts.)

Alltså är det föreliggande fallet icke bara fallet Palmstierna, utan meningen är, att man här skall statuera ett prejudikat, genom praxis fastslå en ny länk i det proportionella systemet, hvilken länk lagen själf icke velat fastslå. Af angifna skäl anser jag denna opinion vara fullkomligt oberättigad.

En annan sak är den, huruvida friherre Palmstjerna personligen kan hafva rättighet att få sin önskan uppfylld, ty en önskan har han uttryckt i denna sin framställning. Jag måste då medgifva, att hvad lagen här menar med »hinder», är nog mera ett personligt hinder än hinder ur allmänna objektiva synpunkter. Därför har man större frihet att tillmötesgå en sådan önskan, men jag tror också, att man har rättighet att afslå en sådan framställning. Man har i detta fall således enligt min uppfattning att välja mellan båda de två möjligheterna.

Hur detta val än utfaller, vill jag med hvad jag nu sagt hafva framhållit, att ett bifall till framställningen icke får anses såsom ett prejudikat, hur bestämmelserna för de proportionella valen skola tolkas i dylika fall, och jag är för min del ganska tveksam, hur jag skall ställa mig i denna sak. Då friherre Palmstierna likväl som sagt uttalat en bestämd önskan och han på samma gång uttalat, att han känner det som en skyldighet att göra denna framställning, tror jag, att detta bör anses som ett sådant personligt hinder, hvilket jag för min del är skyldig att godkänna.

Herr Herlitz: Jag kom hit mycket tveksam i denna fråga, dock mest benägen för att godkänna friherre Palmstiernas afsägelse. Jag har emellertid icke kunnat undgå att taga intryck af hvad som under diskussionen förekommit, särskildt af hvad som yttrats af herrar Nyström och Lindhagen, och det har vidare föranlett mig att förnyade gånger genomläsa friherre Palmstiernas afsägelse. Hade han uppgifvit, att det föreläge ett hinder för honom, om han anförde de »hjärteskäl», hvarom herr Warburg talade, och sagt, att han genom hvad som förekommit befunne sig i en så skef ställning, att han icke vidare kunde, såsom han önskade, fullgöra stadsfullmäktigeuppdraget eller något sådant, då skulle jag icke mycket hafva tvekat att godkänna hans afsägelse. Han säger likväl tvärtom uttryckligen, att ingen af de i kommunalförordningen nämnda betingelserna fylles af honom. Han framhåller i stället såsom särskildt skäl för sin ansökan, att det skall åstadkommas ett prejudikat, och då detta, såsom herrar Nyström och Lindhagen

klargjort, är ett prejudikat, som alldeles icke är önskvärdt, menar jag, att friherre Palmstiernas afsägelse icke bör till någon stadsfullmäktiges åtgärd föranleda.

Vid sådant förhållande yrkar jag, herr ordförande, afslag å den gjorda framställningen.

Angående
friherre
Palmstiernas
afsägelse af
uppdraget att
vara stads-
fullmäktig.

(Forts.)

Herr G. F. Östberg. Den nyss upplästa paragrafen innehåller, att stadsfullmäktige i sådant fall som det föreliggande icke har rättighet att afsäga sig uppdraget, men enligt min tanke innehåller paragrafen lika tydligt, att stadsfullmäktige hafva full frihet att bifalla en begäran om entledigande. Hvad beträffar ordet »hinder», som här finnes anfördt, kunna stadsfullmäktige enligt min uppfattning tolka det ganska fritt. Jag tror, att då sådana här frågor föreligga, stadsfullmäktige böra taga saken liberalt och i regel godkänna dylik framställning utan att något vidare ingå i pröfning af, huruvida det hinder, som kan förefinnas, är starkt eller mindre starkt.

För min del vill jag därför icke alls inlåta mig på några betraktelser rörande friherre Palmstiernas förändrade partiställning, utan jag vill yrka bifall till hans framställning, på den grund att jag anser, att stadsfullmäktige kunna och böra bifalla sådana framställningar utan att ingå i någon närmare pröfning af hindrets större eller mindre vikt.

I själfva verket ligger det icke så stor vikt uppå, om en person varit stadsfullmäktig i två eller fyra år, när han önskar afgå. Hade friherre Palmstierna varit ledamot af denna församling ytterligare ett par år, skulle han enligt lagen hafva haft rättighet att afgå, och då hade ingen af herrarna haft något att invända däremot. Jag tycker, att förhållandena för närvarande icke äro så skiljaktiga från det fall, som då skulle föreligga, att man kan hafva anledning att afslå framställningen, hvarför jag, herr ordförande, ber att för min del få tillstyrka densamma.

Herr Warburg: Jag ber blott att få fästa uppmärksamheten på, att det finns andra tillfällen, då stadsfullmäktige medgifva befrielse från uppdrag, t. ex. såsom ledamot af nämnder och styrelser, när nämligen en person, som måhända icke han förete fullt lagliga hinder, önskar blifva befriad därifrån. Jag kan icke finna, att man behöfver blåsa upp denna sak till så stora dimensioner, att det skulle vara »olagligt» att bifalla ansökan i ett fall, då personen själf finner, att det föreligger hinder.

Angående
friherre
Palmstiernas
afsägelse af
uppdraget att
vara stads-
fullmäktig.
(Forts.)

Herr Welin: Jag är för min del böjd för att tillstyrka, att vi skola bifalla friherre Palmstiernas framställning. Jag tänker mig, att man kan draga den konklusionen af ett afslag å friherre Palmstiernas framställning, att det till äfventyrs kan finnas någon annan af stadsfullmäktige, som står ungefär på hans ståndpunkt och af detta stadsfullmäktiges afslag kan finna sig manad att öfvergå till annat parti, såsom friherre Palmstierna nu gjort. Då blir det liberala partiet faktiskt beröfvadt två röster. Hvad detta kan betyda vid ett val, är påtagligt. Och man kan draga ut konsekvenserna ännu längre.

Detta synes mig vara ett praktiskt skäl för bifall till den gjorda anhållan.

Herr Kinander: Jag har begärt ordet närmast i anledning af herr Herlitz' yttrande. Han säger, att han läst uppmärksamt friherre Palmstiernas skrifvelse till stadsfullmäktige och därvid kommit till det resultat, att det icke så mycket är en personlig önskan hos sökanden att afgå, som dess mer en önskan att få ett prejudikat till stånd i en fråga af föreliggande art. Om man emellertid läser början af friherre Palmstiernas skrifvelse, anser jag, att man bör komma till ett annat resultat. Det heter där: »Sedan jag efter Frisinnade landsföreningens möte i vår beslutit utträda ur det liberala partiet, har det för mig framstått som en *skyldighet* och varit min *önskan* att afsäga mig det uppdrag att vara ledamot af Stockholms stadsfullmäktige, hvarmed de frisinnade i femte valkretsen genom förrättadt omval hedrat mig.» Det synes mig af de ordalagen framgå, att det afgörande för friherre Palmstierna, när han kom med denna skrifvelse, var, att han ansåg sig personligen hindrad att fortsätta med stadsfullmäktigeuppdraget och att han hyste en önskan att lämna detsamma. Jag har nu den uppfattningen, att denna hans önskan bör bifallas, och jag delar i det väsentliga den åsikt, som här uttalats af min granne till höger, herr Lindhagen.

Jag kommer således till det resultat, att jag för min del vill rösta för bifall till friherre Palmstiernas ansökan.

BIHANG N° 123

till

Beredningsutskottets utlåtanden och memorial
för år 1910.

Handlingar till frågan om förvärfvande af den mark, som afses till gator, torg och andra allmänna platser enligt ett för samtliga ägor till 3 mantal Örby n:r 1, 2 och 3 i Brännkyrka socken upprättadt förslag till stadsplan.

1. Stockholms stads delegerades för inkorporeringsfrågor framställning till stadsfullmäktige (sid. 1, 2).
2. Byggnadskontorets framställningen bilagda promemoria med angifvande af vissa ur kontorets synpunkt erforderliga betingelser för framdragande till Örby af stadens vattenledning (sid. 2, 3).
3. Skrifvelse till delegerade för inkorporeringsfrågor från aktiebolaget Örby förstad, aktiebolaget Örby och aktiebolaget Örby city (sid. 3, 4).
4. Den med skrifvelsen öfverlämnade promemoria med förslag till kontrakt (sid. 4—9).

1.

Till Stockholms stadsfullmäktige.

Stockholms stads delegerade för inkorporeringsfrågor få härmed till stadsfullmäktige för pröfning öfverlämna ett af aktiebolaget Örby förstad, aktiebolaget Örby city och aktiebolaget Örby till delegerade med skrifvelse af den 25 sistlidne juni

ingifvet gemensamt anbud om öfverlåtande till staden på vissa villkor af den mark, som enligt ett af arkitekten Per Hallman för samtliga ägor till 3 mantal Örby n:r 1, 2 och 3 i Brännkyrka socken upprättadt förslag till stadsplan afsetts till gator, torg och andra allmänna platser.

Tillika bifogas:

1:o berörda skrifvelse, innehållande, bland annat, tillkännagifvande att ifrågasvarande anbud vore för bolagen bindande intill utgången af innevarande år, under förutsättning att staden inom den 1 instundande november lämnade bolagen medgifvande att, såvidt på staden ankomme, få till Örby omedelbart framdraga spårväg öfver staden tillhörig mark vid Enskede i enlighet med de betingelser, som innehållas i mom. 10 af sagda anbud;

2:o en å två blad anbragt fotografisk afbildning af förenämnda stadsplan med däri inlagdt förslag till hufvudaflopsledningar för området i fråga;

3:o i styrkt afskrift en af stadens byggnadskontor den 22 sistlidne juni afgifven promemoria, innefattande af delegerade under hand begärdt yttrande i anledning af ett utaf sekreteraren hos delegerade upprättadt förslag till aftal mellan staden och nämnda bolag rörande berörda gatumark.

Stockholm den 10 augusti 1910.

På delegerades vägnar:

ERIK MARTIN.

Axel Körner.

2.

Afskrift.

P. M.

Rörande förslagskontraktet med aktiebolaget Örby förstad, aktiebolaget Örby och aktiebolaget Örby city får jag, utan att i detta sammanhang kunna yttra mig öfver frågan i dess helhet eller bedöma aftalets lämplighet från staden från olika

synpunkter, här nedan endast angifva de tekniska bestämmelser rörande vatten- och afloppsledningar, som jag anser böra inflyta (jfr § 7.)

Staden förbinder sig att så fort omständigheterna det medgifva efter Brännkyrka sockens införlifning med Stockholm i de nu upplätta områdena och i af bolaget ordnade vägar eller gator anlägga hufvudafloppsledningar för spillvatten enligt föreliggande förslag med en sammanlagd längd af högst 10,800 meter, äfvensom att till villasambällets gräns samt därförutom inom området till högst 3,500 meters längd anlägga vattenhufvudledning. Därvid förutsättes:

att all för arbetenas utförande erforderlig mark inom och utom området kostnadsfritt för staden upplättes till densamma;

att kostnaderna för öfriga här icke angifna ledningar drabba bolagen;

att blifvande rörnedläggningar verkställas af byggnadskontoret eller under dess kontroll;

att såväl stadsplanen som ledningssystemen godkännas af stadens vederbörande myndigheter, samt

att tillstånd från grannar, strandägare m. fl. rörande rätt att lägga öppen kloak och draga afloppsledning till sjön Magelungen af bolagen utverkas.

Stockholm den 22 juni 1910.

HENNING KINBERG.

O. Nordenstrahl.

Rätteligen afskrifvet, betygar:

Axel Körner.

3.

Till Stockholms stads delegerade för inkorporeringsfrågor.

Under åberopande af de förhandlingar, som under innevarande juni månad ägt rum mellan Eder å Stockholms stads vägnar, å ena, samt undertecknade aktiebolaget Örby förstad, aktiebolaget Örby och aktiebolaget Örby city, å andra sidan, angående öfverlåtelse till staden af den bolagen tillhöriga mark, som enligt upprättadt förslag till stadsplan för 3 mantal frälsesäteri Örby n:r 1, 2 och 3

inom Brännkyrka socken är afsedd att utläggas till gator, torg och andra dylika allmänna platser, hafva undertecknade bolag, jämlikt Eder därom uttalade önskan, äran härmed öfverlämna närslutna promemoria, innefattande bolagens erbjudande till staden om afstående af ifrågavarande mark på sätt och under villkor skrifvelsen närmare angifver.

Nämnda erbjudande är för undertecknade bolag förbindande intill utgången af detta år, under förutsättning att staden inom den 1 instundande november lämnar bolagen medgifvande att, såvidt på staden ankommer, få till Örby omedelbart framdraga spårväg öfver staden tillhörig mark vid Enskede under de i mom. 10 af promemorian angifna betingelser.

Stockholm den 25 juni 1910.

Aktiebolaget Örby förstad:

OLOF ASCHBERG.

Aktiebolaget Örby city:

ERNST LUNDBLAD.

Aktiebolaget Örby:

FRANS MOBERG.

4.

P. M.

1:o.

Aktiebolaget Örby förstad, aktiebolaget Örby och aktiebolaget Örby city, i egenskap af ägare till 3 mantal frälsesäteri Örby nr 1, 2 och 3 med undantag af därifrån gjorda afsöndringar, upplåta till Stockholms stad på nedannämnda villkor utan ersättning och med full äganderätt all den bolagen tillhörande mark, som enligt ett af arkitekten Per Hallman för samtliga ägor till Örby upprättadt, här bilagdt förslag till stadsplan afsetts till gator, torg och andra dylika allmänna platser.

I den upplåtna arealen ingår icke tomt, som afsetts för allmän byggnad, ej heller det område, som å stadsplanen utmärkts såsom idrottsplats.

Hela arealen af den upplåtna marken utgör cirka 18,000,000 kvadrattot.

I sammanhang härmed öfverlåta bolagen till staden på enahanda villkor den bolagen enligt laga skifteshandlingar tillkommande rätt till allmänna vägar inom Örby.

2:o.

Den upplåtna marken äger staden tillträda, när Brännkyrka socken blifvit med staden införlifvad.

Innan samma mark af staden tillträds, äga bolagen full förfoganderätt i afseende å densamma utan att likväl därigenom inträng må göras i den staden genom öfverlåtelsen tillförsäkrade äganderätt till marken.

Efter det socknen blifvit med staden införlifvad, berättigas bolagen jämväl att, intill dess staden iordningställt de i stadsplanen angifna gator och platser samt å densamma anordnat belysning, få på egen bekostnad låta provisoriskt ordna nämnda gator och platser samt därstädes anbringa erforderlig belysning.

3:o.

Ifrågavarande mark öfverlåtes med samma rätt, som bolagen hafva till densamma, och fritaga sig bolagen för den skull från all hemulsskyldighet.

4:o.

Uti förenämnda fastighet och således äfven i den nu upplåtna marken finnas meddelade vissa inteckningar till säkerhet för aftal om upplåtelse af rätt till behöfliga vägar för tomter, som försålts från fastigheten; och är staden skyldig att respektera dessa servitutsaftal, så att bolagen icke äläggas något skadestånd för bristande uppfyllelse af samma aftal. Enahanda skyldighet åligger staden beträffande de likartade servitutsförmåner, som utan att vara i stamhemmanet före inkorporeringen intecknade dessförinnan blifvit genom aftal vederbörande tillförsäkrade.

Den upplåtna marken skall i öfrigt genom bolagens försorg, hvarje bolag för sitt område, snarast möjligt efter inkorporeringen frigöras från penninginteckning.

5:o.

Därest vid stadens tillträde af ifrågavarande gator, torg och allmänna platser spårväg framdragits i någon af dessa kommunikationsleder eller områden, äger staden icke att utan samtycke af bolagen eller deras rättsinnehafvare förbjuda sådan spårvägs trafikerande, likasom de upplåtta gatorna och allmänna platserna icke få af staden annat än tillfälligtvis afstängas, utan att lika goda kommunikationsleder förut af staden anordnats.

6:o.

Vid bebyggande af tomt inom bolagens områden må, så länge byggnadsarbetet pågår, den till tomten angränsande gatumarken disponeras i enahanda omfattning och på samma villkor, som gälla i fråga om mindre trafikerade gator inom stadens område.

7:o.

Staden förbinder sig att snarast möjligt efter Brännkyrka sockens införlifning med staden låta i de nu upplåtta områdena framdraga hufvudledningar såväl för områdenas förseende med vatten från stadens vattenledning som för afledning af spillvatten från samma områden.

Till fullföljd af nämnda åtagande skall staden, omedelbart efter det inkorporeringen af Brännkyrka socken blifvit af stadsfullmäktige beslutad, låta utarbета planer för ifrågavarande kloak- och vattenledningar, med iakttagande, såvidt möjligt, att kloakledningarna med hänsyn till de olika nederbördsområden, som å ägorna till Örby kunna förefinnas, komma att tjäna såsom hufvudledningar för samtliga ägor. Därest vid utarbetandet af nämnda planer skulle befinnas, att ifrågavarande ledningsarbeten lämpligen böra utföras i sammanhang med liknande arbeten å angränsande områden med gemensamt aflopp för spillvatten till Årstaviken, hvarigenom utförandet af arbetena vid Örby skulle komma att i tiden framskjutas, skall staden låta å Örby provisoriskt anordna vatten- och kloakledningar med aflopp till sjön Magelungen.

Ifrågavarande provisoriska arbeten skola afse hufvudafloppsledningar för spillvatten enligt denna P. M. bilagdt förslag med en sammanlagd längd af högst 10,800 meter äfvensom hufvudvattenledning till villasamhällets gräns samt därförutom inom området till högst 4,000 meters längd.